

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Філологічний факультет
Кафедра загального та прикладного мовознавства

До захисту

Завідувач кафедри

_____ Володимир ГУТОРОВ

(підпис)

(ініціали, прізвище)

“ 23 ” листопада 2023 р.

**Відтворення тексту залежно від вікового параметру
(за результатами експерименту з представниками раннього,
основного та зрілого працездатного віку)**

Кваліфікаційна робота
студента(-ки) 2 курсу
другого (магістерського) рівня
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.10 прикладна лінгвістика
освітня програма – Прикладна лінгвістика
та англійська мова
ІВАНОВОЇ Тетяни Андріївни

Керівник
ДУБОВИК Наталія Миколаївна,
доцент закладу вищої освіти
кафедри загального та прикладного
мовознавства

Оцінка
за національною шкалою _____

Кількість балів: _____

Голова комісії

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СПІВВІДНОШЕННЯ МОВИ ТА ПАМ'ЯТІ.....	6
1.1 Пам'ять як об'єкт наукового вивчення.....	6
1.2 Об'єми пам'яті.....	8
1.3 Пам'ять та вік.....	14
1.4 Мова та мовлення.....	16
Висновки до розділу 1	20
 РОЗДІЛ 2. СПРИЙНЯТТЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ТЕКСТУ У ЛЮДЕЙ РАНЬОГО ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ ТА ОСНОВНОГО ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ	22
2.1 Загальні закономірності процесу сприйняття тексту	22
2.2 Загальні закономірності процесу відтворення тексту	25
2.3 Результати проведеного експерименту щодо сприйняття та відтворення тексту	28
Висновки до розділу 2	42
 ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	46
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Темою роботи є відтворення тексту залежно від вікового параметру. Робота присвячена дослідженням в галузі психолінгвістики і стосується вивчення сприйняття тексту. В останні роки в гуманітарних науках особливо інтенсивний розвиток отримали дослідження, сконцентровані на проблемах «мови і свідомості» та «пам'яті і її об'ємах». На даний момент ця тематика набуває все більшої популярності та привертає до себе увагу не тільки лінгвістів, а й педагогів, психологів, філософів. Здатність точно відтворювати текст є важливою навичкою як для академічного, так і для професійного успіху. Однак з віком когнітивні здібності людини можуть знижуватися, що впливає на її здатність точно відтворювати текст.

У зв'язку з цим важливим стало завдання теоретичного та практичного, а саме експериментального, вивчення процесів сприйняття тексту. Актуальність теми зумовлена назрілою необхідністю широкого теоретичного розгляду можливостей розуміння і відтворення тексту та проведення експерименту, в якому досліджено питання про сприйняття тексту. Ця робота має на меті дослідити вплив віку на відтворення тексту. Зокрема, в дослідженні буде порівняно точність відтворення тексту між представниками раннього працездатного віку (15–24 років), основного працездатного віку (25–54 років) та зрілого працездатного віку (55-66 роки) .

Кваліфікаційну роботу виконано у науковому семінарі «Сучасні проблеми психолінгвістики» на кафедрі загального та прикладного мовознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Мета: дослідити здатність людей в зазначеній віковій групі відтворювати прочитаний текст.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання **таких завдань:**

1. Проаналізувати літературу з питання дослідження.
2. Провести експеримент серед обраних вікових категорій.

3. Проаналізувати отримані дані щодо відтворювання в людей раннього, основного та зрілого працездатного віку прослуханого тексту.

Об'єктом дослідження є матеріали з опитування в гугл формі, отриманих під час експериментального дослідження.

Предметом дослідження в роботі є здатність відтворення тексту залежно від вікового параметру.

Основними методами дослідження є описовий, експериментальний та аналітичний методи. Як допоміжний використано опитувальний (під час проведення експерименту) метод. Теоретико-методологічною основою роботи є праці українських і зарубіжних мовознавців (Ф. Бацевич [Вікіпедія], А. Загнітко [Загнітко, 2014], І. Кочан [Кочан, 2008], Н. Дубовик [Дубовик]).

Структура роботи: робота містить: вступ, два розділи, висновки, список використаної літератури, додатки та завершується анотаціями. У вступі обґрунтовано актуальність обраної проблематики, визначено мету й завдання роботи, а також чітко окреслено об'єкт та предмет дослідження. У висновках зазначені підсумки дослідження теми. Загалом обсяг роботи становить 60 сторінок, із них 9 сторінок займає список використаної літератури та 3 сторінки додатків.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювались на науковому семінарі «Сучасні проблеми психолінгвістики», на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (20 квітня 2021р., Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав), на Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (28 лютого 2022 р., Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав), на Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (31 жовтня 2022 р., Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав), на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-

конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (17 березня 2023р., Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав).

Результати дослідження оприлюднені в таких публікаціях:

- 1) Стаття «Сприйняття художніх текстів» // Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку. – 2021. – №69. – С. 132–136 (у співавторстві з Н. Дубовик)
- 2) Стаття «Мова і пізнавальні процеси. Роль пізнавальних процесів у вивченні іноземної мови» // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації. – 2022. – №80. – С. 129–133 (у співавторстві з Н. Дубовик)
- 3) Стаття «Художній текст як дзеркало суспільства» // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації. – 2022. – №87. – С. 196–199 (у співавторстві з Н. Дубовик)
- 4) Стаття «Психолінгвістичні особливості читання» // Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку. – 2023. – №86. – С. 99–103 (у співавторстві з Н. Дубовик)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СПІВВІДНОШЕННЯ МОВИ ТА ПАМ'ЯТІ

1.1 Пам'ять як об'єкт наукового вивчення

Одним з основних компонентів людського пізнання та поведінки є пам'ять. Вона дає нам змогу зберігати, утримувати та відновлювати знання з часом. [Baddeley, 2000]. Пам'ять включає в себе можливість запам'ятовувати інформацію з минулого, факти та досвід, а також здатність ідентифікувати та реагувати на стимули на основі попередніх зустрічей. Починаючи з раннього віку, ми покладаємося на свою пам'ять, щоб зберігати знання і згадувати їх за потреби. Вона необхідна для багатьох когнітивних функцій, таких як використання мови, розв'язання проблем, навчання та прийняття рішень. Існують різні категорії пам'яті, кожна з яких має унікальні характеристики та процеси. Частина секундної сенсорної інформації, наприклад, зорові або слухові стимули, може тимчасово зберігатися в мозку як сенсорна пам'ять. Робоча пам'ять і короткочасна пам'ять – це тимчасові сховища, які можуть зберігати дані від кількох секунд до кількох хвилин. Сховище інформації, яке може зберігати дані протягом годин, днів, тижнів або навіть років, називається довготривалою пам'яттю [Baddeley A. 1986].

Проте, не зважаючи на її важливість, природа пам'яті залишається предметом наукового вивчення впродовж багатьох років, при цьому висувуються численні гіпотези і моделі, що пояснюють її функціонування. У цьому підрозділі ми дамо огляд пам'яті як предмета наукового дослідження, включно з її визначенням, історією та сучасним станом знань.

Стародавні греки, які будували здогади про структуру пам'яті та її функції в пізнанні та навчанні, є першими людьми, які, як відомо, вивчали її. Але пам'ять не була предметом систематичного наукового вивчення до кінця 19-го та початку 20-го століть. Новаторське дослідження пам'яті німецького психолога

Германа Еббінгауза [Ebbinghaus], в якому вперше експериментально було доведено існування як короткочасної, так і довготривалої пам'яті, було опубліковано 1885 року. Це дослідження продемонструвало, що забування має послідовний характер із плином часу. Вільям Джеймс [James], який запропонував відмінність між первинною і вторинною пам'яттю, і Фредерік Бартлетт [Bartlett], який досліджував функцію схем у пам'яті.

Було досягнуто значних успіхів у наших знаннях про пам'ять у середині 20-го століття завдяки розвитку когнітивної психології та впровадженню нових експериментальних методів, таких як завдання на розпізнавання цифр та парадигма вільного пригадування [Squire L. 1991].

Відтоді дослідження пам'яті значно просунулися вперед, оскільки нові знання про природу пам'яті були отримані завдяки розвитку нейронауки, когнітивної психології та інших дисциплін. Сьогодні дослідження пам'яті – це міждисциплінарний предмет, що охоплює концепції з різних галузей, зокрема інформатики, когнітивної психології та нейронауки. Пам'ять дослідники вивчають за допомогою різних методів, таких як візуалізація мозку, електрофізіологія, поведінкові дослідження та обчислювальне моделювання. Відкриття нових видів пам'яті, як-от епізодична пам'ять і робоча пам'ять, а також визначення конкретних ділянок мозку і нейронних ланцюгів, що беруть участь у процесах пам'яті, стало можливим завдяки останнім досягненням у цих методах. Поведінкові дослідження показали, що такі змінні, як контекст, мотивація та увага, впливають на функцію пам'яті [Atkinson, 1968].

Обчислювальні моделі використовуються для кращого розуміння нейронних і когнітивних механізмів, що лежать в основі процесів пам'яті. Загалом, дослідження пам'яті залишаються активними і швидко розвиваються, а їхній потенціал дає змогу розкрити багато аспектів людського пізнання і поведінки [Atkinson, 1968].

Численні реальні застосування вивчення пам'яті можна знайти в галузі технологій, медицини та освіти. Наприклад, дослідження пам'яті вплинули на

створення успішних стратегій навчання, які покращують запам'ятовування і засвоєння матеріалу. Виявляючи основні нейронні та когнітивні порушення і створюючи цілеспрямовані втручання, дослідження пам'яті також вплинули на лікування розладів пам'яті, таких як хвороба Альцгеймера та амнезія [Budson A. 2005]. Дослідження пам'яті вплинули на технологічну галузь, що призвело до створення інструментів і систем, які покращують роботу пам'яті, включно з адаптивними навчальними програмами та допоміжними засобами для людей із порушеннями пам'яті [Budson A. 2005].

Незважаючи на те, що вивчення пам'яті пройшло довгий шлях, все ще залишається багато перешкод, які необхідно подолати. Складність процесів пам'яті, які потребують багаторівневого аналізу, починаючи від нейронних і молекулярних механізмів і закінчуючи когнітивними та соціальними факторами, є однією з найбільших труднощів. Гетерогенність розладів пам'яті, які розрізняються за своєю етіологією, симптоматикою і терапією, являє собою ще одну складність [Budson A. 2005].

Майбутні шляхи дослідження пам'яті, ймовірно, охоплюватимуть об'єднання різних точок зору, а також створення нових методів і обладнання для вивчення пам'яті. Пошук закономірностей і взаємозв'язків у даних про пам'ять із використанням великомасштабного аналізу даних і методів машинного навчання – один із потенційних напрямів. Вивчення динамічних взаємодій між пам'яттю та іншими когнітивними процесами, такими як увага, сприйняття та ухвалення рішень, є ще одним напрямком досліджень. Кінцевою метою досліджень пам'яті є поглиблення наших знань про цей базовий компонент людського пізнання та поведінки, а також створення нових утручань і технологічних досягнень, що можуть покращити роботу пам'яті та якість життя [Tulving E. 1995].

1.2 Об'єми пам'яті

Пам'ять належить до процесів, які використовуються для отримання, зберігання і подальшого вилучення інформації. «У пам'яті задіяні три основні процеси – це кодування, зберігання та вилучення» [McLeod S. 2013].

Людська пам'ять включає в себе здатність як «зберігати, так і відновлювати інформацію, яку ми дізналися або випробували. Однак, як всі ми знаємо, що це не бездоганний процес. Іноді ми щось забуваємо або неправильно запам'ятовуємо» [McLeod S. 2013].

Вивчення людської пам'яті стало однією з основних тем, що становлять інтерес в когнітивної психології. «Щоб сформувати нові спогади, інформація повинна бути перетворена в придатну для використання форму, що відбувається через процес, відомий як кодування» [McLeod S. 2013]. Після того, як інформація була успішно закодована, її необхідно зберегти в па'яті для подальшого використання.

Велика частина цієї інформації, що зберігається пам'яті більшу частину часу перебуває поза нашого розуміння, за винятком тих випадків, коли нам дійсно потрібно її використовувати. «Процес пошуку дозволяє нам усвідомити збережені спогади» [McLeod S. 2013]. Деякі спогади мають дуже обмежений часовий проміжок, триваючи лише кілька секунд і дозволяючи нам отримувати сенсорну інформацію про навколишній світ. «Короткострокові спогади мають тривалість від 20 до 30 секунд. Ці спогади в основному складаються з інформації, на якій ми зараз зосереджені і про яку думаємо» [McLeod S. 2013].

Нарешті, деякі спогади здатні зберігатися набагато довше та тривати дні, тижні, місяці або навіть десятиліття. «Багато з цих довгострокових спогадів лежать за межами нашого безпосереднього усвідомлення, але ми можемо залучити їх до свідомості за необхідності» [McLeod S. 2013].

Існує декілька концепцій моделей пам'яті, проте «сценічна модель пам'яті часто використовується для пояснення основної структури і функції пам'яті. Вперше запропонована в 1968 році Річардом Аткінсоном і Річардом Мікейла

Шиффрін, ця теорія розглядає три окремих етапи пам'яті: сенсорна пам'ять, короткочасна пам'ять та довгострокова пам'ять» [McLeod S. 2013].

«Сенсорна пам'ять — це найраніша стадія пам'яті. На даному етапі сенсорна інформація з навколишнього середовища зберігається протягом дуже короткого періоду часу, зазвичай не більше пів секунди для візуальної інформації і 3 або 4 секунд для слухової інформації. Ми приділяємо увагу тільки певним аспекти цієї сенсорної пам'яті, дозволяючи деякій частині цієї інформації перейти на наступний етап – короткочасну пам'ять» [McLeod S. 2013].

Сенсорна пам'ять зберігає інформацію, отриману від органів чуття, менше ніж через одну секунду після сприйняття предмета. Здатність дивитися на предмет і запам'ятовувати, як він виглядав, лише за частку секунди спостереження або запам'ятовування є прикладом сенсорної пам'яті. Це поза когнітивним контролем і є автоматичною реакцією. Існує три типи сенсорної пам'яті.

Іконічна пам'ять – це накопичувач візуальної інформації, що швидко згасає, тип сенсорної пам'яті, яка короткочасно зберігає образ, який сприймався протягом невеликого періоду часу [Роеррел D.2008].

Ехогенна пам'ять – це накопичувач слухової інформації, що швидко зникає, а також сенсорна пам'ять, яка короткочасно зберігає звуки, які сприймалися протягом короткого часу [Роеррел D.2008].

Тактильна пам'ять – це тип сенсорної пам'яті, який представляє базу даних для стимулів дотику [Роеррел D.2008].

На відміну від сенсорної пам'яті, де точна інформація зберігається після сенсорних стимулів, у короткочасній пам'яті інформація зашифрована. Існує три типи шифрування даних у короткочасній пам'яті – це кодування звуку, візуальне кодування, семантичне кодування.

У короткочасній пам'яті інформація кодується переважно голосом або звуком [Parker F. 1988]. «Короткочасна пам'ять, також відома як активна пам'ять, — це інформація, про яку ми в даний час знаємо або про яку думаємо.

Хоча багато хто з наших короткочасних спогадів швидко забуваються, увагу до цієї інформації дозволяє перейти до наступного етапу: довготривалої пам'яті. Велика частина інформації, що зберігається в активній пам'яті, буде зберігатися приблизно від 20 до 30 секунд» [McLeod S. 2013].

Термін «короткочасна пам'ять» часто використовується як «синонім «робоча пам'ять», який відноситься до процесів, які використовуються для тимчасового зберігання, організації та управління інформацією» [McLeod S. 2013]. Короткочасна пам'ять має обмежену ємність і може зберігати лише крихітну кількість даних одночасно. Вважається, що середньостатистична доросла людина здатна утримувати в короткочасній пам'яті 7 плюс-мінус 2 об'єкти. Однак, такі методи, як чанкінг, що передбачає об'єднання предметів у більші, легші для запам'ятовування частини, можуть допомогти збільшити цю здатність [McLeod S. 2013].

Спочатку термін «короткочасна пам'ять» використовувався для позначення здатності отримати доступ до інформації в розумі за короткий час. Після того, як ми дізналися більше про цю пам'ять і виявили її застосування, для цього було використано термін активна пам'ять, який відноситься до здатності сортувати інформацію та записувати її в довготривалій пам'яті.

Інформація може залишатися в неактивній пам'яті, поки вона повторюється. Повторне повторення номера телефону залишатиметься у вашій активній пам'яті доти, доки ви повторюєте це.

Активна пам'ять має свої обмеження. Хоча він може містити багато інформації, це не здається надто великим порівняно з тим, що ми, як люди, схильні вивчати. Загальноприйняті дослідження в цій галузі демонструють збереження близько семи елементів неактивної пам'яті. Він відіграє важливу роль у розумовій діяльності, наприклад у розв'язанні проблем у нашому розумі. Схоже, що сила цієї пам'яті залежить від віку людини, а також на неї можуть впливати інші фактори. Найпростіший спосіб подумати про активну пам'ять — це сказати, що вона виходить на сцену, коли щось досягнуто.

Активована пам'ять – це когнітивна функція, яка відповідає за збереження миттєвої інформації, маніпулювання та використання нею в мисленні. Це спосіб делегувати речі, з якими ви стикаєтеся, частинам вашого мозку, які можуть діяти. Таким чином, цей тип пам'яті важливий для зосередження на завданні, уникнення відволікань, підтримки вас у курсі подій і усвідомлення того, що відбувається навколо вас [Buchweitz A.2009].

Активна пам'ять є частиною загальної системи пам'яті. Вона допомагає нам зберігати та записувати значні частини інформації, оскільки він вводить нову інформацію під час її обробки в пам'яті. Діти часто використовують цю здатність, коли займаються математикою або слухають історію. Активна пам'ять – це короточасне використання функцій пам'яті. Це набір навичок, який допомагає нам запам'ятовувати інформацію, необхідну для вирішення проблеми чи виконання завдання, і мати можливість згадати її вчасно. Це важлива частина всіх виконавчих функцій мозку.

Активна пам'ять допомагає нам мати в голові багато інформації одночасно під час виконання певних розумових завдань. Виконуючи завдання, це допомагає нам завжди мати на увазі нашу кінцеву мету та бути в змозі виконати завдання, обробляючи іншу інформацію.

На противагу цьому, довготривала пам'ять має практично безмежну ємність і може зберігати величезні обсяги даних протягом тривалого часу. [McLeod S. 2013]

Декларативна пам'ять і недекларативна пам'ять – це ще дві категорії довготривалої пам'яті [McLeod S. 2013]. Недекларативна пам'ять, з іншого боку, є підсвідомою пам'яттю про здібності та рутини. Декларативна пам'ять – це свідоме пригадування фактів і подій [McLeod S. 2013]. «Довготривала пам'ять – це постійне зберігання інформації. Ця інформація в значній мірі знаходиться за межами нашого розуміння, але може бути викликана в робочу пам'ять для використання при необхідності. Частина цієї інформації досить

легко згадати, в той час як до інших спогадами отримати доступ набагато важче» [McLeod S. 2013].

Те, як ми зберігаємо інформацію, впливає на те, як ми її отримуємо. Було проведено значну кількість досліджень щодо відмінностей між короткостроковою пам'яттю і довгостроковою пам'яттю.

«Більшість дорослих можуть зберігати в своїй короткочасній пам'яті від 5 до 9 предметів. Джордж Міллер висунув цю ідею і назвав її магічним числом 7» [13]. Він вважав, що «обсяг короткочасної пам'яті становить 7 (плюс-мінус 2) елементів, тому що в ньому є тільки певну кількість «осередків», в яких можуть бути елементи» [McLeod S. 2013].

Однак Дж. Міллер не вказав обсяг інформації, який може зберігатися в кожному слоті. «Справді, якщо ми можемо «розбити» інформацію на частини, ми зможемо зберігати набагато більше інформації в нашій короткостроковій пам'яті. Навпаки, ємність довгострокової вважається необмеженою» [McLeod S. 2013].

Обсяг даних, який може зберігатися в пам'яті людини, називається об'ємом пам'яті. Існують різні види пам'яті, які виконують різні функції, а людський мозок наділений величезним і складним об'ємом пам'яті. Щоб створити пам'ять, наш мозок повинен пройти 3 етапи – кодування, зберігання, відновлення [Yule G. 1996].

Кодування – на цьому етапі ми додаємо інформацію, яку пам'ятаємо, до нашої системи пам'яті за допомогою сприйняття. Наприклад, коли хтось представляється нам по імені. На цю інформацію необхідно звернути увагу, щоб її закодувати [Yule G. 1996].

Зберігання – щоб зберегти інформацію протягом тривалого часу, ми зберігаємо її в нашій системі пам'яті. Наприклад, ми можемо запам'ятати обличчя та ім'я людини [Yule G. 1996].

Відновлення – коли ми хочемо щось запам'ятати, ми звертаємося до пам'яті й оновлюємо необхідну інформацію. Наприклад, запам'ятати ім'я людини, дивлячись на неї на вулиці [Yule G. 1996].

Отже, обсяг пам'яті описує кількість даних, які можуть зберігатися в пам'яті людини. Ємність залежить від типу пам'яті та конкретної ситуації, в якій вона використовується.

1.3 Пам'ять та вік

«Експерти ООН у власних соціально-економічних і демографічних розрахунках на основі працездатності виділяють п'ять вікових груп:

- 0 – 14 років — діти;
- 15 – 24 роки — ранній працездатний вік;
- 25 – 54 років — основний працездатний вік;
- 55 – 64 років — зрілий працездатний вік;
- 65 років і старше — літні люди». [Вікіпедія]

До недавнього часу науковці вважали, що «мозкові зв'язки формуються швидко в перші кілька років життя, поки ви не досягнете піку свого розумового розвитку віком 20 років. Когнітивні здібності стабілізуються приблизно в середньому віці, а потім почнуть поступово знижуватися» [Benjamin A. 2010]. Тепер відомо, що це неправда. Нові дослідження, що «мозок постійно змінюється і розвивається протягом життя. Немає періоду, коли мозок і його функції залишалися незмінними. З віком деякі когнітивні функції слабшають, а інші поліпшуються» [Benjamin A. 2010].

Деякі частини мозку, зокрема гіпокамп, зменшуються в розмірах. «Мієлінова оболонка, що оточує і захищає нервові волокна, може зношуватись, що призводить до сповільнення швидкості передачі сигналів між нейронами. Рецептори на поверхні нейронів, які відповідальні за їх взаємодію, можуть працювати не так добре, як раніше» [Benjamin A. 2010]. Ці зміни вплинуть на

вашу здатність кодувати нову інформацію у вашій пам'яті і витягувати інформацію, яка вже знаходиться в сховищі.

Взаємозв'язок між пам'яттю та віком є складним і багатогранним питанням. Загалом, з віком у людей спостерігається тенденція до погіршення пам'яті. Однак ступінь цього зниження і конкретні аспекти пам'яті, на які воно впливає, можуть сильно відрізнятися від людини до людини.

Втрата пам'яті на нову інформацію – одна з найпоширеніших змін, які відбуваються зі старінням. Це часто називають епізодичною пам'яттю, яка передбачає пригадування певного досвіду або подій. Наприклад, літнім людям може бути складно пригадати деталі розмови, яку вони мали раніше, або ім'я нового знайомого.

Робоча пам'ять – це інший вид пам'яті, на який може впливати вік. Це здатність зберігати та обробляти інформацію в голові протягом невеликого проміжку часу, наприклад, достатнього для того, щоб набрати номер телефону. З віком здатність робочої пам'яті може погіршуватися, що може ускладнити виконання завдань, які вимагають багатозадачності або гнучкості розуму [Benjamin A. 2010].

Поряд з цими спеціалізованими видами пам'яті, старіння також призводить до більш загальних змін у мозку, які можуть впливати на пам'ять. Наприклад, літнім людям може бути складніше зосередитися і блокувати відволікаючі фактори, що може ускладнити запам'ятовування важливої інформації. У них також може сповільнюватися швидкість обробки інформації, що може ускладнювати розуміння складної інформації або стеження за дискусіями [Benjamin A. 2010].

Незважаючи на ці труднощі, важливо пам'ятати, що не всі аспекти пам'яті погіршуються зі старінням. Наприклад, літні люди можуть мати багатий багаж знань і досвіду, завдяки якому їм легше запам'ятовувати певні види інформації, ніж молодим [Benjamin A. 2010]. Вони також можуть краще запам'ятовувати

інформацію, використовуючи контекст та інші сигнали, що може допомогти компенсувати інші недоліки пам'яті [Benjamin A. 2010].

Загалом, існує складний зв'язок між пам'яттю і старінням, який відрізняється від людини до людини. Існує безліч методів, які дозволяють підтримувати і покращувати функцію пам'яті протягом усього життя, незважаючи на можливість певної втрати пам'яті в міру старіння.

Насамкінець слід зазначити, що взаємозв'язок між пам'яттю та віком є складним і суттєво відрізняється у різних людей. У той час як деякі складники пам'яті, такі як об'єм оперативної пам'яті та здатність зберігати нові знання, можуть погіршуватися з віком, інші аспекти, такі як здатність запам'ятовувати інформацію, використовуючи контекст та інші сигнали, можуть залишатися відносно стабільними або навіть покращуватися.

Втрата пам'яті не є природним аспектом старіння і що існує безліч стратегій для підтримки та покращення функції пам'яті протягом усього життя людини [Benjamin A. 2010]. Вони можуть включати регулярну фізичну активність, повноцінний відпочинок, здорове харчування та участь у хобі, що стимулюють розумову діяльність, таких як читання, ігри або набуття нових навичок [Benjamin A. 2010].

1.4 Мова та мовлення

«З точки зору психології проблема мовлення має тісний зв'язок з проблемою мислення». [Воят Л.] «Між мисленням і мовою існує дуже важливий зв'язок, їх можна назвати взаємозалежними один від одного». [Benjamin A. 2010] «Мова – це спілкування між людьми за допомогою мови. Мислення нерозривно пов'язане з мовою адже «мислення – це процес відображення, а мова – процес спілкування» [Воят Л.]. Однак важливо усвідомлювати, що мислення та мова нероздільно пов'язані. «Мова слугує не просто зовнішнім одягом думки. Мислення формується при створенні мовної форми. Ці два аспекти

взаємодіють, утворюючи єдиний процес. Мислення в мові не тільки виражається, але здебільшого воно в мові і вчиняється» [Воят Л.].

«Мова та мислення виникла одночасно у процесі суспільно-історичного розвитку людини. Мова та мислення людини взаємодіють на основі спільних елементів, які включають у себе слова» [Воят Л.].

Мовне або вербальне спілкування є найефективнішим способом спілкування. Мова має різні компоненти (контекст, синтаксис, семантику, морфологію, фонологію та прагматику) і може використовуватися в різних модальностях (говоріння, аудіювання, читання та письмо). Мова вивчається з різних точок зору: лінгвістики, психолінгвістики та нейролінгвістики. Нейрокогнітивні дослідження обговорюють мову шляхом злиття двох останніх і базування коренів у лінгвістиці [Максименко С. 2008].

З лінгвістичної точки зору мову можна розділити на семантику, синтаксис і фонологію.

Семантика – це значення мови на всіх рівнях; слова, речення та зв'язок між мовними елементами, включаючи фонему, морфему, лексеми, синтаксис, контекст і прагматику [Максименко С. 2008]. Найменшою одиницею мови, яку можна самостійно використовувати для ефективного спілкування, є слово. «Слово – одна з генеральних структурних одиниць мови, яка служить для іменування предметів, їх характеристик, а також для іменування абстрактних понять. Поняття «слово» в науковому вживанні є основоположною аксіомою в лінгвістиці». [Вікіпедія] У слова існує граматичне і лексичне значення. «Лексичне значення – це співвіднесеність слова з будь-яким явищем об'єктивної дійсності, історично закріплену в свідомості мовців. Лексичне значення може бути єдиним». [Вікіпедія] «Граматичне значення – це таке абстраговане поняття, яке оформляє лексичне значення слова й виражає різні його відношення за допомогою граматичної форми». [Вікіпедія]

«Граматичне значення є обов'язковою ознакою слова. Граматичні значення слова є супровідними щодо лексичного значення. Вони слугують для

позначення як певних різних зовнішніх зв'язків предмета чи явища, так і найзагальніших властивостей буття». [Вікіпедія]

Слова, які асоціюються одне з одним за значенням, поділяються на різні категорії: надпорядкові, координати та підпорядковані (приналежність до категорії на основі ступеня спорідненості та включеності), синоніми (слова, що мають однакове значення), антоніми (слова з протилежним значенням) та гіпоніми (слова в одній категорії) [Finch G.2005]. Таким чином, слова належать до мережі. Слова можуть мати різні значення в різних контекстах (наприклад, буквально проти метафори чи алегорії) [Fromkin V.2003]. Іноді це може викликати двозначність. Іншими джерелами неоднозначності є омофони (слова з однаковим звучанням, але різними значеннями) і омографи (слова з однаковим написанням, але різними значеннями).

Фонетика вивчає особливості фізичної артикуляції звуків мови [Fromkin V. 1988]. Кожна дана мова має свої певні фонологічні правила. Носії мови мають знання про фонеміку та фонетику слів у своїй мові та зв'язок між ними [Yule G. 1996].

Щоб створити слово, мовець повинен пов'язати семантику з фонетикою та фонемікою.

Фонетичні та фонологічні знання обробляються, де вони взаємодіють із системою виконавчих функцій (тобто планування, програмування, вибір/гальмування), проектуючи на моторну мовленнєву систему для виконання успішної артикуляції [Field J. 2003]. При набутих розладах мовлення та мови або розладах розвитку мови один або кілька компонентів цієї складної та інтерактивної системи виходять з ладу.

З когнітивного боку мовна обробка зазвичай обговорюється окремо для розуміння або сприйняття (розуміння) і виробництва або вираження (генерування). У класичному розумінні когнітивна обробка мовного розуміння та продукування пов'язана з певними ділянками людського мозку (наприклад,

зоною Брока та областю Верніке). Область Брока, як відомо, бере участь як у виробництві, так і в розумінні [Field J. 2003].

Ініціація та виконання мовлення обробляються в лівому пучі, (додатковій моторній зоні), та моторній корі [Price CJ 2009]. Зчленування планується в лівій передній острівці; слова, що стосуються лівої середньої лобової кори, відновлюються, а мимовільні відповідні реакції пригнічуються в передній поясній частині та двосторонній головці хвостатих ядер. Для сприйняття слухових подразників важливі двосторонні СТГ або звивини Гешля в скроневих частках [Price CJ 2009].

Розуміння речень пов'язане з активаціями у двосторонніх верхніх скроневих борознах, а осмислене мовлення активує середню та нижню скроневу кору [Роеррел D.2008]. Повідомляється, що ліва кутова звивина залучені до семантичного пошуку.

Фонологічна обробка написаних алфавітних слів пов'язана з корковими областями трьох нейронних мереж: вентральної префронтальної системи, що включає верхні частини лівої IFG; ліва дорсальна скронево-тім'яна система, включаючи середину STG і вентральний аспект нижньоїтім'яної кори (супрамаргінальна область), і ліва вентральна потилично-скронева система [20].

Вироблення та розуміння мови відбувається через взаємодію з іншими когнітивними областями [Fromkin V. 2018], які обробляються різними ділянками мозку та пов'язані функціональними та анатомічними схемами/мережами [Gordon E. 2020].

Мова є функціональною системою, а не анатомічною, і залежно від характеру та складності завдання, а також рівня володіння може залучати більше чи менше областей мозку. Тому непросто визначити, які області мозку беруть участь у обробці мови та як мовна система взаємодіє з іншими когнітивними областями.

Вироблення мови є багаторівневим процесом і включає мовлення, а також когнітивні процеси, включаючи семантику, виконавчі функції (прийняття рішень, планування, організація), пам'ять та увагу.

Мовлення – це рухова мовна реакція, яка починається з розумової концепції та є результатом складного когнітивного процесу. Вироблення мови, як і розуміння мови, сильно залежить від контексту. Точніше, виробництво мови ініціюється розумовим плануванням, яке є результатом середовища, когнітивних та емоційних контекстуальних факторів. Після вибору повідомлення його потрібно закодувати у слова з передбачуваним значенням (семантикою) і граматично закодувати, щоб надати важливу контекстну інформацію (тобто синтаксичну). Це надає додаткового значення вибраним словам [Fromkin V. 1988]. Ця лінгвістична форма проходить остаточну фазу моторного кодування, щоб трансформувати розумовий процес у звуки чи написання. Кожний крок виробництва мови, від отримання розумової концепції, асоціювання її із семантичною формою до планування, програмування та виконання фонологічної форми.

Висновки до розділу 1

У цьому розділі надано короткий опис пам'яті як предмета наукового дослідження. Була описана пам'ять і розглянуті різні її види, такі як сенсорна пам'ять, довготривала пам'ять і короткочасна пам'ять. Розглянули деякі з найбільш значних останніх досягнень про пам'ять, а також розвиток досліджень пам'яті з часів стародавніх греків до наших днів.

Пам'ять – це багатогранний і складний когнітивний процес, який був об'єктом тисячолітніх наукових досліджень. Дослідники досягли значного прогресу в осягненні механізмів і функцій пам'яті, починаючи з давніх греків і закінчуючи сучасними когнітивними психологами та нейробіологами. Дослідження пам'яті мають широкий спектр реальних застосувань у таких

галузях, як освіта, охорона здоров'я і технології, і здатні значно поліпшити життя людей. Однак, досі існує низка труднощів, включно зі складністю функцій пам'яті та необхідністю переведення результатів досліджень у практичне застосування. Незважаючи на ці перешкоди, майбутні напрямки у вивченні пам'яті, ймовірно, включатимуть у себе змішання різних підходів, а також створення нових методик і обладнання. Дослідження пам'яті здатні поглибити наші знання про людське пізнання та поведінку, поліпшити життя окремих людей і принести користь суспільству загалом за умови постійного розвитку та співпраці.

РОЗДІЛ 2. СПРИЙНЯТТЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ТЕКСТУ У ЛЮДЕЙ РАННЬОГО ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ ТА ОСНОВНОГО ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ

2.1 Загальні закономірності процесу сприйняття тексту

У складному процесі сприйняття тексту задіяна велика кількість когнітивних і перцептивних дій. Щоб зрозуміти, як ми читаємо і розуміємо тексти, дуже важливо розглянути загальні закономірності цього процесу. У цьому підрозділі буде розглянуто основні аспекти сприйняття тексту і те, як вони впливають на те, як ми розуміємо письмову мову.

Попередні знання читача є одним з найважливіших елементів сприйняття тексту. На те, як читач інтерпретує та розуміє текст, впливає його попередній досвід, знання та переконання. Наприклад, читач, який ознайомлений із темою книги, ймовірно, зможе швидше та правильніше її сприйняти, ніж той, хто не має знань щодо цієї теми. Так само читачі з різним культурним досвідом можуть по-різному сприймати твір через відмінності у своїх цінностях, світогляді та життєвому досвіді [Gernsbacher M. 1990].

Увага читача є важливим додатковим аспектом у сприйнятті тексту. На фокус і тривалість уваги читача може впливати форма подання та організація тексту. Наприклад, використання заголовків, підзаголовків та інших візуальних підказок зможе допомогти читачеві зрозуміти, як організовано текст, і швидше знайти потрібну інформацію. На увагу та інтерес читача до тексту також впливає вибір шрифту, кольору та інших візуальних компонентів [Gernsbacher M. 1990].

На сприйняття тексту значною мірою впливає його структура. Загальна організація тексту, включаючи його вступ, основну частину та висновки, допоможе читачеві зрозуміти основні тези та аргументи, викладені в ньому. Крім того, організація слів і абзаців може вплинути на те, наскільки добре

читач розуміє те, про що йдеться. Короткі, прості речення часто легше обробляти і розуміти, ніж довгі, складні. Довгі складні речення бувають складними для розуміння читачами [Kintsch W. 1988].

Мова і стиль написання, використані в матеріалі, також впливатиме на те, як читачі його сприймають. Для читачів, які не знайомі з лексикою, використання технічних фраз, жаргону та іншої спеціалізованої мови може бути складним. Крім того, використання образної мови, такої як метафори та порівняння, збагачує текст складністю та нюансами, але також заплутати читачів, які не знайомі з цими літературними прийомами [Graesser. 1994].

Підсумовуючи, визначимо, що читання тексту – це складне завдання, яке вимагає цілої низки когнітивних і перцептивних процесів. На сприйняття тексту впливають фонові знання читача, його увага, структура тексту, а також мова і стиль написання. Знаючи ці загальні закономірності, ми можемо краще зрозуміти, як читачі споживають та інтерпретують тексти, а також як зробити письмову комунікацію більш успішною та цікавою.

Нижче наведено кілька типових моделей розуміння тексту:

1. Активізація попередніх знань. Використання минулих знань передбачає застосування того, що ми вже знаємо про предмет, щоб допомогти в осмисленні нової інформації. Ми часто оцінюємо нову інформацію у світлі того, що ми вже знаємо, коли натрапляємо на неї. Для того, щоб краще засвоїти і пригадати нові знання, ми встановлюємо зв'язок між новою інформацією і тим, що ми вже знаємо. Наприклад, ви можете використати свої попередні знання, щоб пригадати такі деталі, як парникові гази, підвищення рівня моря і вплив зміни клімату на погодні умови, якщо ви читали про це в новинах [Zwaan R. 1998].

2. Робити прогнози. На основі інформації, яку ми отримали до цього часу, ми часто робимо прогнози щодо того, що станеться далі, коли читаємо або слухаємо матеріал. Це допоможе підтримувати інтерес і увагу до теми. Ми можемо робити прогнози, спираючись на вже наявні знання або на підказки в

тексті. Наприклад, якщо головний герой детективу знайшов підказку, коли ви читали книгу, ви можете здогадатися, що незабаром таємниця буде розгадана [Zwaan R. 1998].

3. Постановка запитань. Постановка запитань є важливою технікою розуміння. Ми маємо можливість ставити запитання, щоб отримати більше інформації або роз'яснень, коли стикаємося з інформацією, яку не повністю розуміємо. За допомогою запитань ми виявимо прогалини в знаннях і, за необхідності, модифікувати нашу техніку розуміння. Наприклад, ви запитаете про визначення терміну, якщо читаете технічний посібник і натрапляєте на незнайомий вам термін [Zwaan R. 1998].

4. Візуалізація. Створення уявних репрезентацій або образів матеріалу називається візуалізацією. Це покращить розуміння та пам'ять. Ми з більшою ймовірністю запам'ятаємо і глибоко осмислимо щось, коли зможемо це уявити. Візуалізація також допомагає встановити зв'язки між різними частинами знань. Наприклад, ви можете уявити собі персонажів і місце в голові, коли читаете опис сцени в книзі [Zwaan R. 1998].

5. Підсумовування. Повторення основних положень книги своїми словами називається конспектуванням. Таким чином ми покращуємо розуміння і запам'ятовування матеріалу. Коли ми узагальнюємо інформацію, ми змушені ретельно обдумати її і вирішити, що є найбільш важливим. Підсумовування також допомагає нам запам'ятати дані в більш організованому та впорядкованому вигляді. Наприклад, прочитавши розділ підручника, ви можете коротко викласти найважливіші ідеї [Zwaan R. 1998].

6. Контроль розуміння. Перевірка власних знань про текст під час його читання або прослуховування називається моніторингом розуміння. Це дозволяє легше виявити зони невпевненості та за потреби модифікувати техніку. Моніторинг розуміння підвищує ймовірність того, що ми помітимо помилки або непорозуміння і будемо діяти, щоб їх виправити. Це зможе підтримувати інтерес до теми і підвищити загальне розуміння. Ви маєте змогу

зробити паузу і спробувати альтернативний підхід до розуміння, наприклад, якщо ви читаєте складний абзац і помічаєте, що втрачаєте увагу [Zwaan R. 1998].

7. Висновки. Висновки передбачають створення обґрунтованих здогадок або висновків на основі представленої інформації. становлення зв'язків між ідеями або заповнення прогалин у знаннях також може бути корисним. Коли ми робимо висновки, ми використовуємо надану інформацію разом з нашими наявними знаннями, щоб зробити логічний висновок. Таким чином, ми краще зрозуміємо предмет і встановимо зв'язки, які можуть бути неочевидними на перший погляд. Наприклад, якщо ви читали вірш, і автор використав метафору, ви здогадаєтесь, що вона означає, виходячи з того, що ви вже знали, і контексту вірша [Zwaan R. 1998].

Ці поширені способи інтерпретації тексту пов'язані між собою і часто перетинаються. Щоб правильно зрозуміти і зберегти запропоновану інформацію, ефективно розуміння тексту вимагає застосування численних методик.

2.2 Загальні закономірності процесу відтворення тексту

Загальні закономірності або правила, які лежать в основі того, як люди читають, розуміють і запам'ятовують письмову інформацію, називаються загальними закономірностями процесу відтворення тексту. Ці закономірності, що ґрунтуються на дослідженнях з таких дисциплін, як когнітивна психологія, лінгвістика та педагогіка, проливають світло на те, як читачі розуміють і запам'ятовують інформацію з текстів [Schacter D. 2008].

Ідея активної взаємодії є одним із фундаментальних принципів відтворення тексту. Згідно з концепцією активного залучення, читачі з більшою ймовірністю запам'ятовують і розуміють інформацію, коли вони активно взаємодіють з нею. Це може включати такі дії, як підкреслення важливих

деталей, узагальнення основних ідей та постановку запитань щодо предмета [Schacter D. 2008].

Ідея організації інформації є досить суттєвою. Спосіб, у який інформація організована і відображена в тексті, називається організацією інформації. Коли інформація подається чітко і впорядковано, читачі, як правило, швидше її засвоюють і краще запам'ятовують. Використання заголовків, підзаголовків і маркерів може допомогти читачам зрозуміти порядок викладу матеріалу [Schacter D. 2008].

Ще однією важливою закономірністю у процесі відтворення тексту є використання контексту. Інформація, що оточує певний текст, включаючи наявні знання та досвід читача, називається контекстом. Інформація, що подається у знайомому середовищі або відповідає інтересам чи цілям читача, з більшою ймовірністю буде зрозумілою і збережеться в пам'яті читача [Lee S. 2012].

Іншою ключовою закономірністю у процесі відтворення тексту є поняття повторення. Для того, щоб допомогти читачам запам'ятати інформацію, повторення означає техніку її повторного подання в різних контекстах. Для того, щоб допомогти читачам запам'ятати інформацію, це може включати використання прикладів, аналогій та мнемонічних прийомів [Lee S. 2012].

Нарешті, процес відтворення тексту залежить від постійної уваги та зосередженості. Щоб обробити і зберегти інформацію з книги, читачі повинні вміти концентруватися на предметі та уникати сторонніх відволікаючих чинників. Це може включати в себе такі методи, як визначення певного часу для читання і зменшення зовнішніх відволікаючих факторів, таких як шум і переривання [Lee S. 2012].

На процес відтворення тексту може впливати низка додаткових чинників, окрім згаданих вище керівних принципів. Мотивація, зацікавленість і попередні знання – ось деякі з них [Lee S. 2012].

Рівень зацікавленості та залучення читача до змісту називають мотивацією. Читачі з більшою ймовірністю будуть активно взаємодіяти зі змістом і запам'ятовувати знання, якщо вони зацікавлені у вивченні та осмисленні матеріалу [Lee S. 2012].

Ступінь, до якого читач вважає контент цікавим і таким, що відповідає його власним цілям чи інтересам, називається зацікавленістю. Читачі, які зацікавлені в предметі, з більшою ймовірністю будуть активно взаємодіяти з контентом і запам'ятовувати його [Lee S. 2012].

Попередні знання – це попередня інформація та досвід читача з даної теми. Інформація, запропонована в книзі, з більшою ймовірністю буде зрозуміла і запам'ятається читачам, які мають попередні знання про предмет [Lee S. 2012].

Важливо враховувати, як індивідуальні особливості впливають на те, як відтворюються тексти. Як наслідок, різні читачі можуть по-різному опрацьовувати та запам'ятовувати інформацію з тексту залежно від своїх читацьких уподобань, стилів та сильних сторін. Наприклад, деякі читачі можуть віддавати перевагу повільному та уважному читанню, тоді як інші – швидкому перегляданню та скануванню контенту [Kirschner P. 2013].

Слід зазначити, що процес відтворення тексту не є пасивним чи одностороннім. Читачі активно відтворюють сенс з матеріалу в тексті, і цей процес може бути різним для кожного читача, залежно від його досвіду, знань і поглядів. Тому дуже важливо враховувати залучення читача до процесу відтворення тексту і давати йому можливість активно взаємодіяти зі змістом і робити власні висновки [Kirschner P. 2013].

Тож, читацьке розуміння та запам'ятовування інформації з письмових матеріалів можна покращити, знаючи загальні закономірності процесу відтворення тексту.

2.3 Результати проведеного експерименту щодо сприйняття та відтворення тексту

Психолінгвістичні дослідження дозволяють з'ясувати, як саме респонденти сприймають текст, розуміють мову та мовлення, як пов'язане мовлення із мисленням, письмо із моторикою тощо.

Існує 4 види діяльності для діагностики та розвитку рівня мови та мовлення людини: читання, письмо, аудіювання та говоріння. Опираючись на показники результатів за цими видами діяльності, можна дати комплексну оцінку володінню мовою тій чи іншій людині.

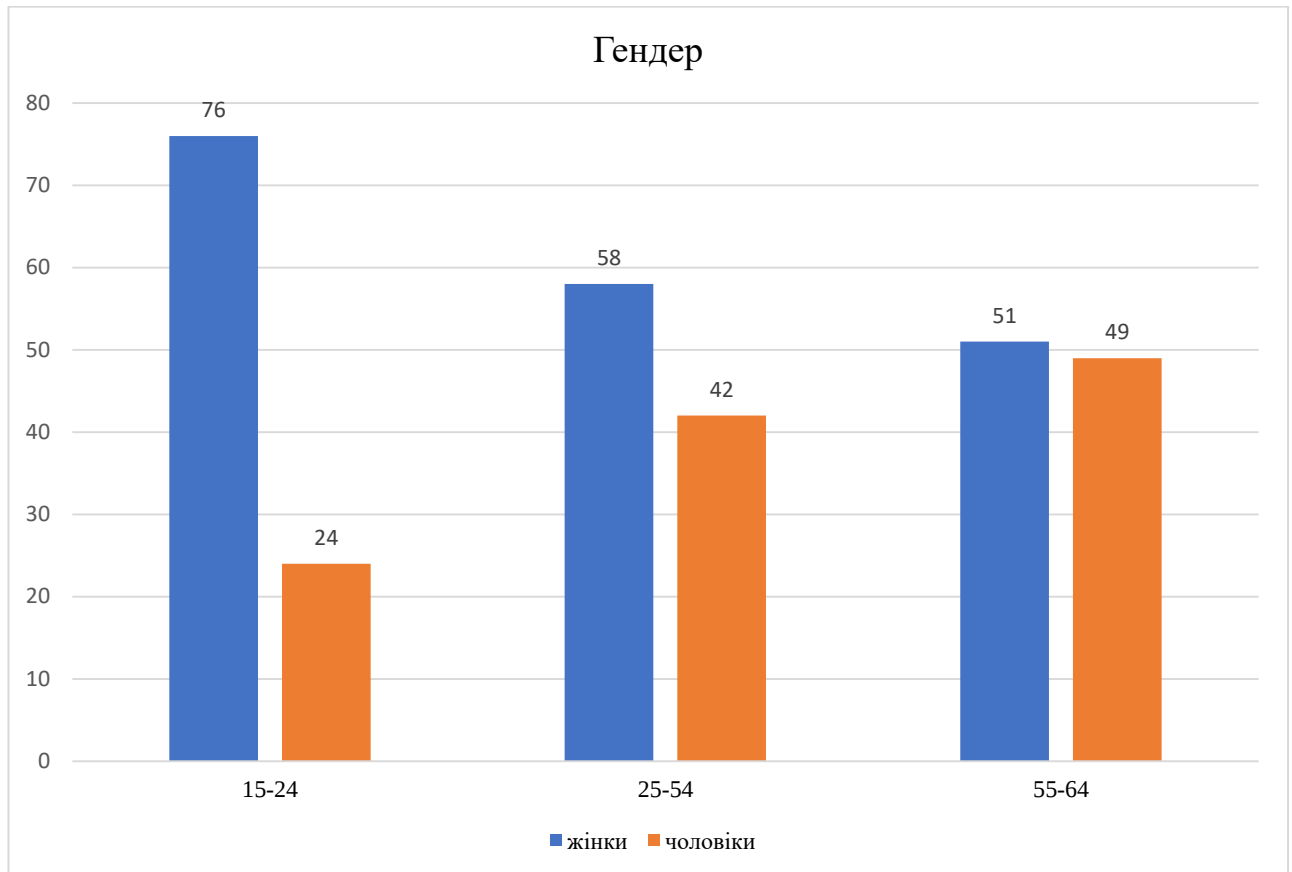
У нашому дослідженні була використана техніка читання, адже предметом дослідження є відтворення тексту залежно від вікового параметру. Читання – це метод дослідження навичок засвоєння, розуміння та відтворення тексту. Таке дослідження дозволяє прослідкувати, наскільки уважним є респондент, що саме запам'ятовує та у чому є труднощі.

Для дослідження було взято вибірку із 100 респондентів віком від 15 до 25 років, 100 респондентів віком від 25 до 54 років та 100 респондентів віком від 55 до 64 років. Для опрацювання їм було запропоновано текст на 3000 знаків у художньому стилі. Після прочитання тексту респонденти відповіли на 10 питань до тексту через Google-форму. Відповіді були зібрані, систематизовані та проаналізовані за кожним питанням. У цьому дослідженні ми перш за все аналізуємо сприйняття тексту респондентами трьох вікових категорій:

- 1 група 15–24 роки;
- 2 група 25–54 роки;
- 3 група 55–64 роки.

Під час аналізу увага буде звертатися на кількість правильних відповідей, визначатимуться найскладніші та найлегші питання і та інформація, яку респонденти запам'ятали найкраще.

Результати кількісних показників представлені в діаграмі 1.

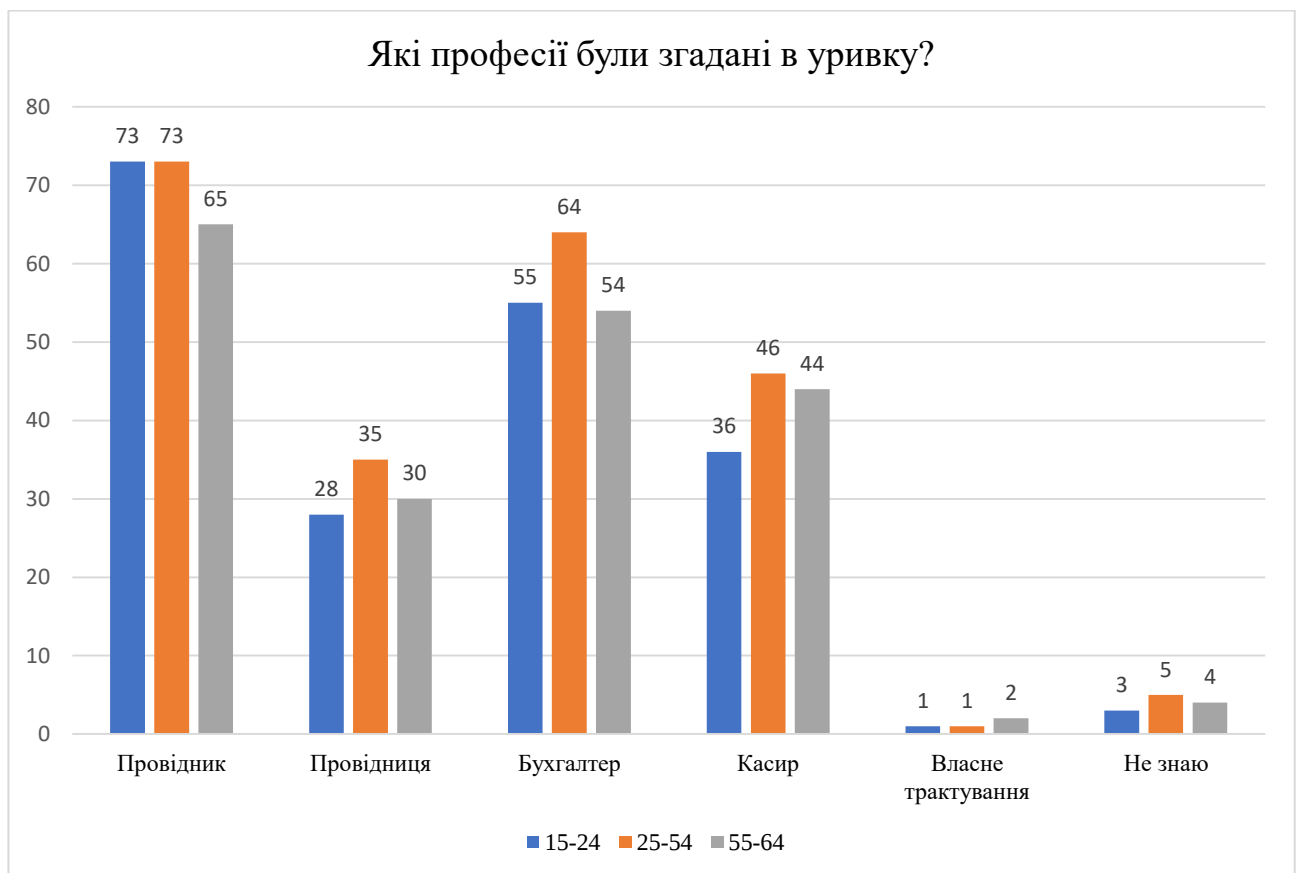
Діаграма 1. Гендерні кількісні показники досліджуваних груп.

З огляду на показники гендерної складової можна сказати, що 1 група (15–24 роки) складається переважно із хлопчиків та чоловіків. У той час як гендерний розподіл 2 групи (25–54 роки) практично однаковий, як і в 3 групі (55–64 роки). Психологічні дослідження показую, що чоловічий погляд на одні і ті ж речі, у порівнянні із жіночим, є більш аналітичним та системним. Проте, в даному дослідженні ми, перш за все, опираємося на вікові показники. А роль гендерного складу серед досліджуваних груп можна враховувати при наявності емоційно-оцінного забарвлення у відповідях респондентів як додатковий фактор.

Наступним етапом дослідження є аналіз результатів систематизації відповідей респондентів на питання. Для цього за кожною відповіддю було створено діаграму, яка наглядно ілюструє показники за кожним окремим

питання. Для систематизації результатів було обрано такі категорії: правильно (зараховувались відповіді навіть перефразовані, але ті, що відповідають змісту тексту), власне трактування (відповіді, які не відповідали змісту тексту та виражали особисту думку респондента), немає відповіді (відповідь відсутня).

Перше питання звучало так: «Які професії були згадані в уривку?». Правильна відповідь: «Провідник, провідниця, бухгалтер, касир». Результати систематизації та підрахунку відповідей подано в діаграмі 2.

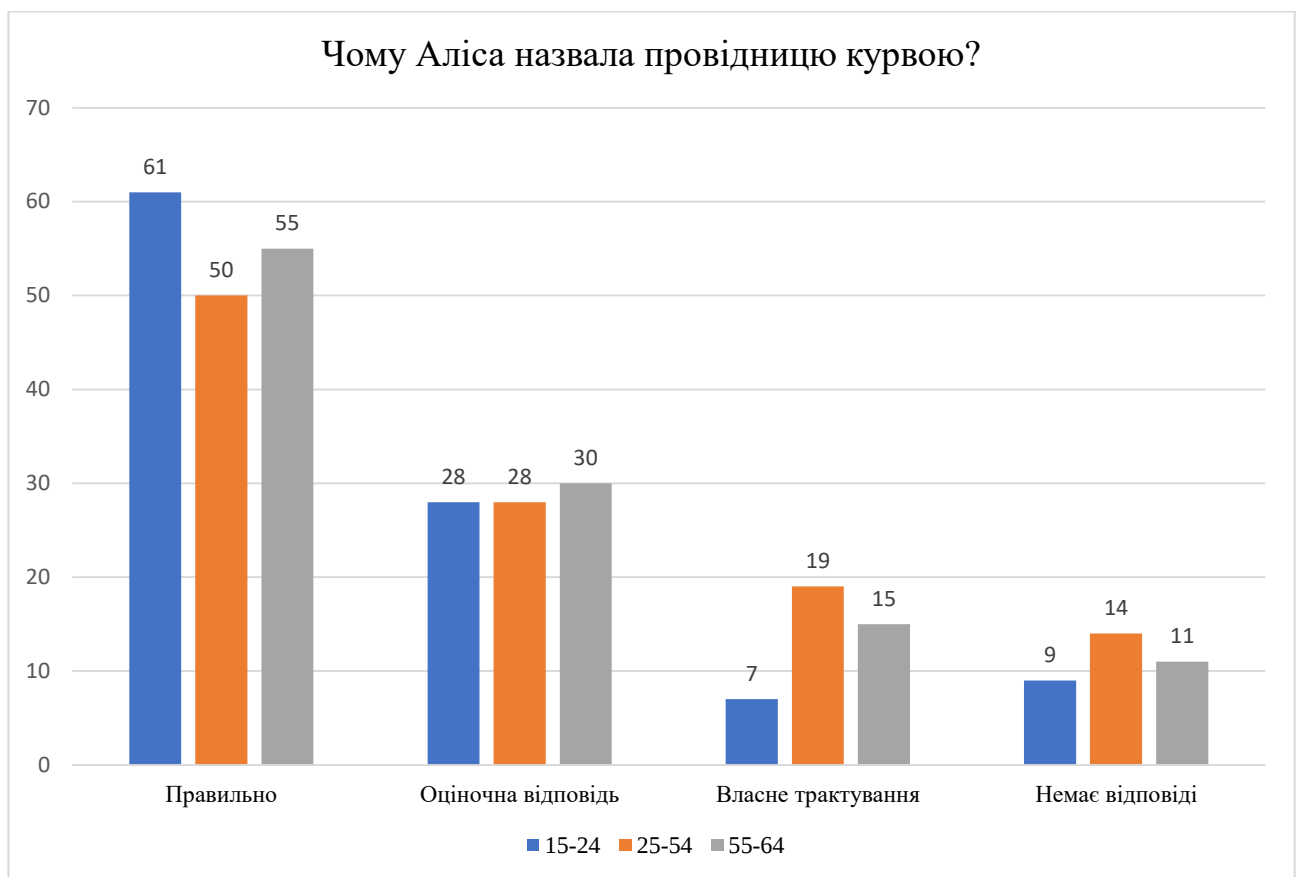

Діаграма 2. Кількісні показники аналізу відповідей на питання «Які професії були згадані в уривку?»

Як бачимо з результатів опитування, респонденти трьох груп найкраще запам'ятали професії – провідник та бухгалтер. Найгірше респонденти запам'ятали професію – провідниця, хоча з нею в тексті була пов'язана непроста емоційна ситуація. Персонажі тексту є сталими, тому власне

трактування вказали лише по одному учаснику із кожної групи. Цікаво, що зовсім не відповіли на питання більше респондентів із 2-ї групи (25–54 роки) і 3-ї групи (55–64 роки).

Наступне питання звучало так: «Чому Аліса назвала провідницю курвою?». Правильна відповідь: «Бо провідниця не дозволила їхати далі, а сказала виходити на пероні та купувати квиток». Саме для цього питання було введено ще одну категорію при аналізі – оціночна відповідь, яка передбачає емоційно-оцінне формулювання. Результати систематизації та підрахунку відповідей респондентів представлені в діаграмі 3.

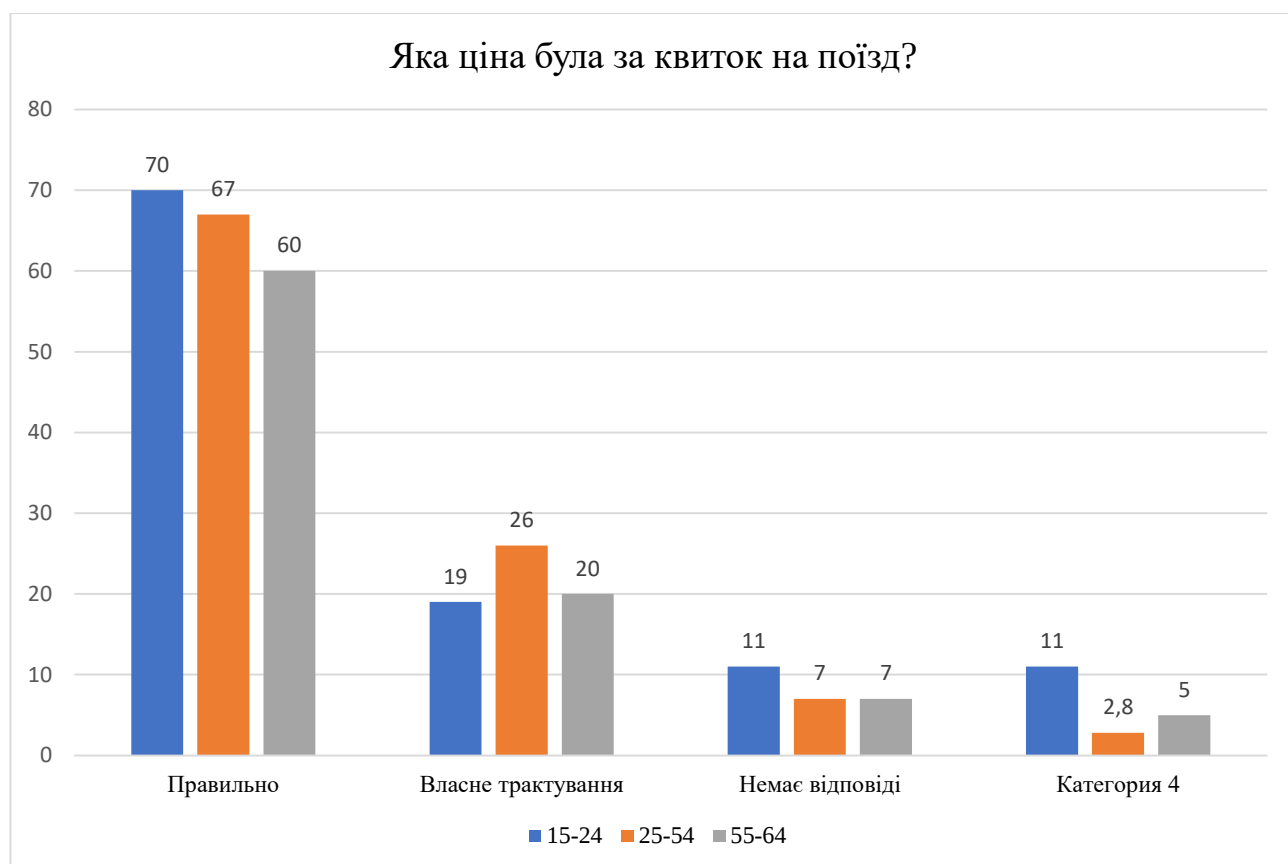

Діаграма 3. Кількісні показники аналізу відповідей на питання «Чому Аліса назвала провідницю курвою?»

За результатами підрахунків та систематизації відповідей на це питання можна зробити висновок, що емоційно-негативна ситуація викликала емоційний відгук в учасників усіх трьох груп. В той час як власне трактування

висловили більше респондентів 2-ї групи (25–54 роки). Імовірно, це пов'язано із тим, що представники середньої вікової категорії змогли більш глибоко оцінити ситуацію, враховуючи власний досвід. Важливо підмітити, що учасники 3-ї групи (55–64 роки) також висловили власне трактування у значній кількості. Це говорить про те, що ми можемо підтвердити гіпотезу про вплив життєвого досвіду та опори на себе у старшого та середнього покоління. З точки зору аналізу розуміння тексту варто відзначити, що віковий фактор впливає на емоційно-оцінне сприйняття тексту. Якщо респондент має достатньо досвіду у вирішенні конфліктних ситуацій, то сприймає текст комплексно та відповідає висновками щодо конкретного конфлікту.

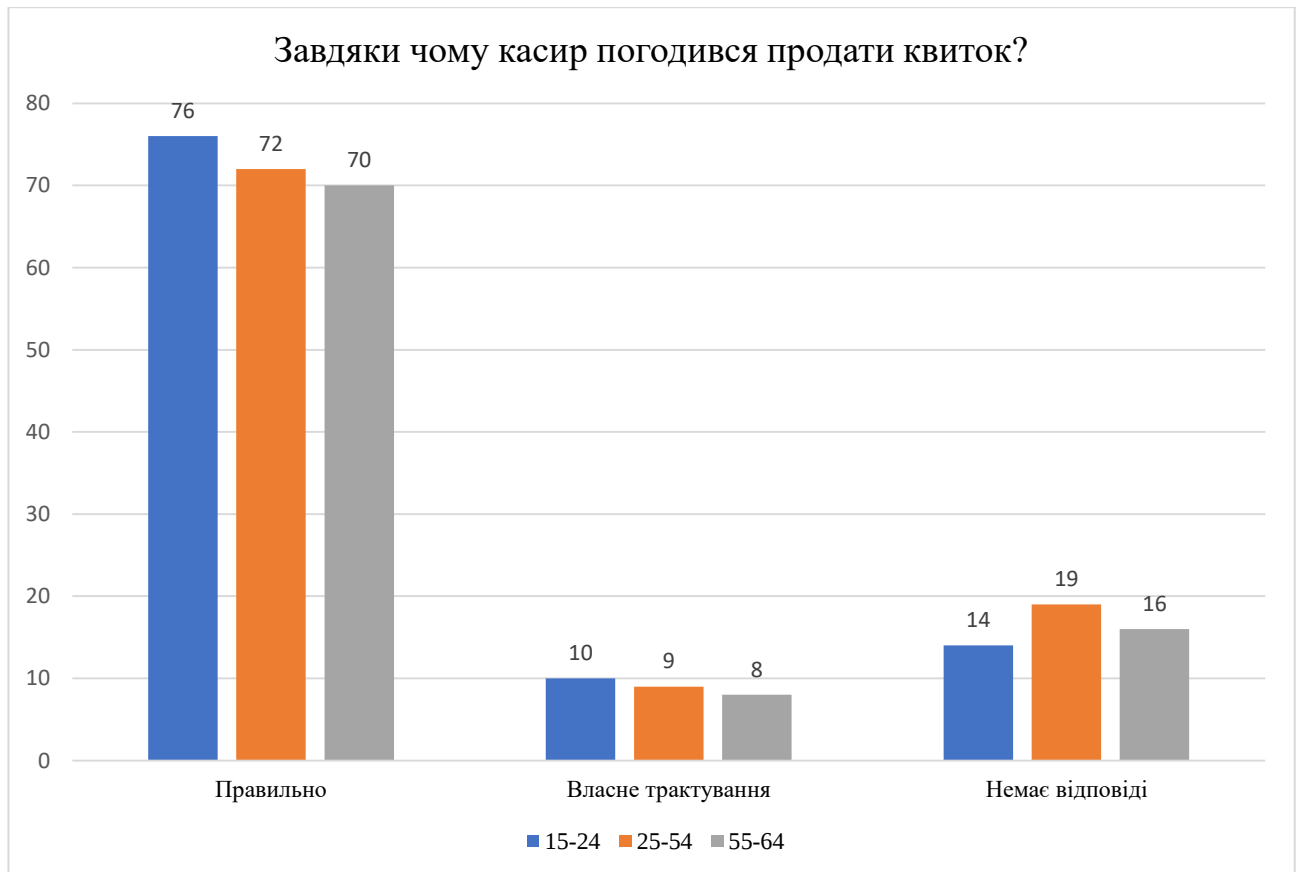
Наступне питання звучало так: «Яка ціна за квиток на поїзд?». Правильна відповідь: «30 разів оббігти навколо будівлі вокзалу». Результати систематизації та підрахунку відповідей подано в діаграмі 4.

Діаграма 4. Кількісні показники аналізу відповідей на питання «Яка ціна за квиток на поїзд?».

Це питання було поставлене, щоб проаналізувати, чи добре респонденти запам'ятовують цифри. І як показав аналіз, респонденти трьох груп досить добре запам'ятали кількість повторів вправи для оплати квитка, проте, у 2-ій групі (25–54 роки) сприйняття, імовірно, більш абстрактне, оскільки ми бачимо більше власних трактувань у порівнянні із 1 групою (15–24 роки). У той час як у третьої групи виявлено опосередковане сприйняття, порівняно із першою і другою групами. Імовірно, це свідчить про те, що сприйняття цифр і точної інформації старшим поколінням коливається на середньому рівні. Тому можна зробити висновок, що молодші респонденти краще запам'ятовують точну інформацію, відображену в цифрах, середнє покоління є менш зосередженим, а старше опосередковано сприймає точну інформацію.

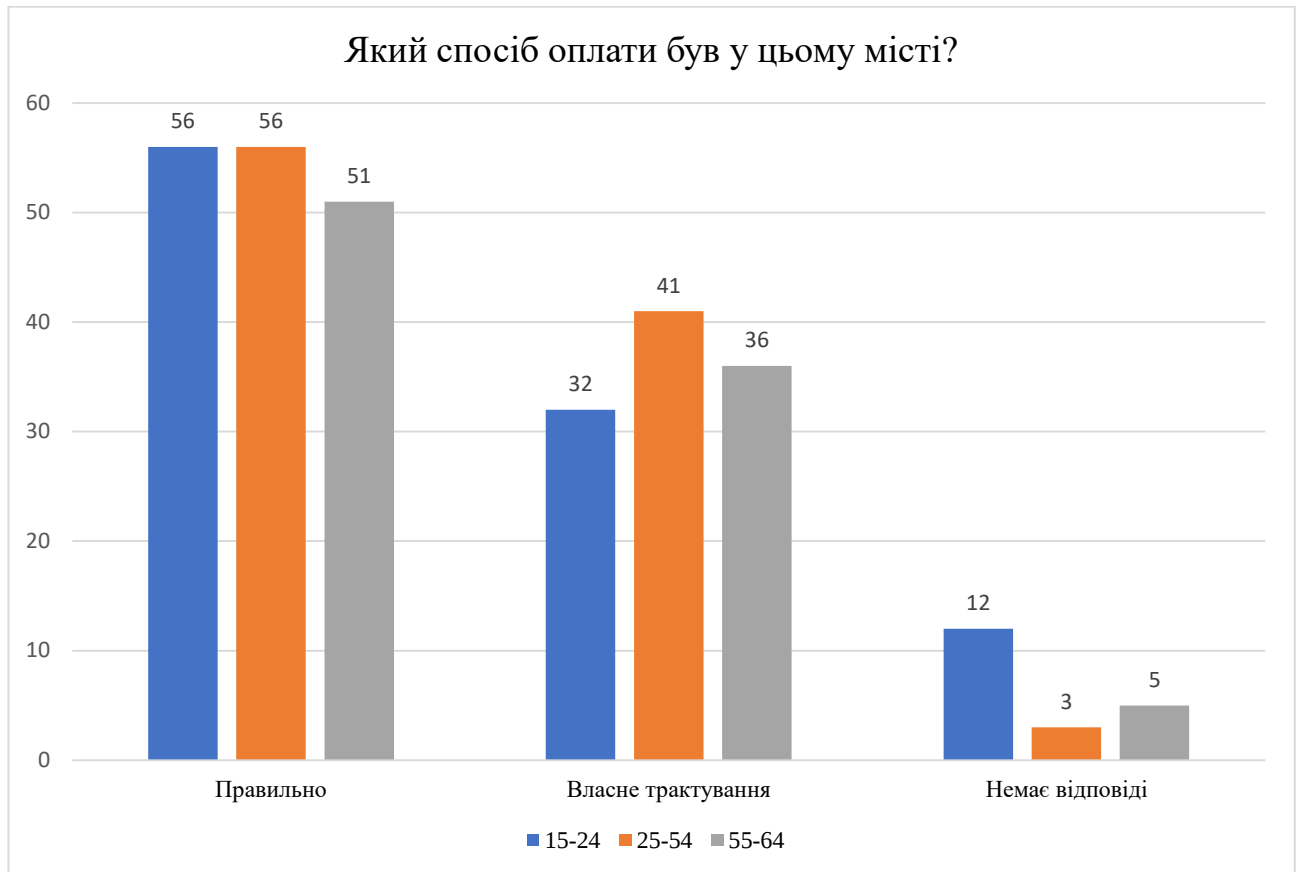
Наступне питання звучало так: «Завдяки чому касир погодився продати квиток?». Правильна відповідь: «Через переведення годинника на 1 годину назад». Результати систематизації та підрахунку відповідей подано в діаграмі 5.

Діаграма 5. Кількісні показники аналізу відповідей на питання «Завдяки чому касир погодився продати квиток?»

У контексті аналізу цього питання ми знову можемо говорити про фактор досвідченості та емоційного сприйняття респондентами 2-ї групи (25–54 роки). Представники 3-ї групи (55–64 роки) продемонстрували високий рівень зосередженості, проте, імовірно, спрацював фактор віку, адже старші люди показали середній результат серед трьох груп. Комплексне аналітичне сприйняття дозволяє досить добре зрозуміти текст, про що нам говорять показники правильних відповідей. Проте менша увага до деталей спричиняє пропуски питань, на що вказують результати в категорії «немає відповіді».

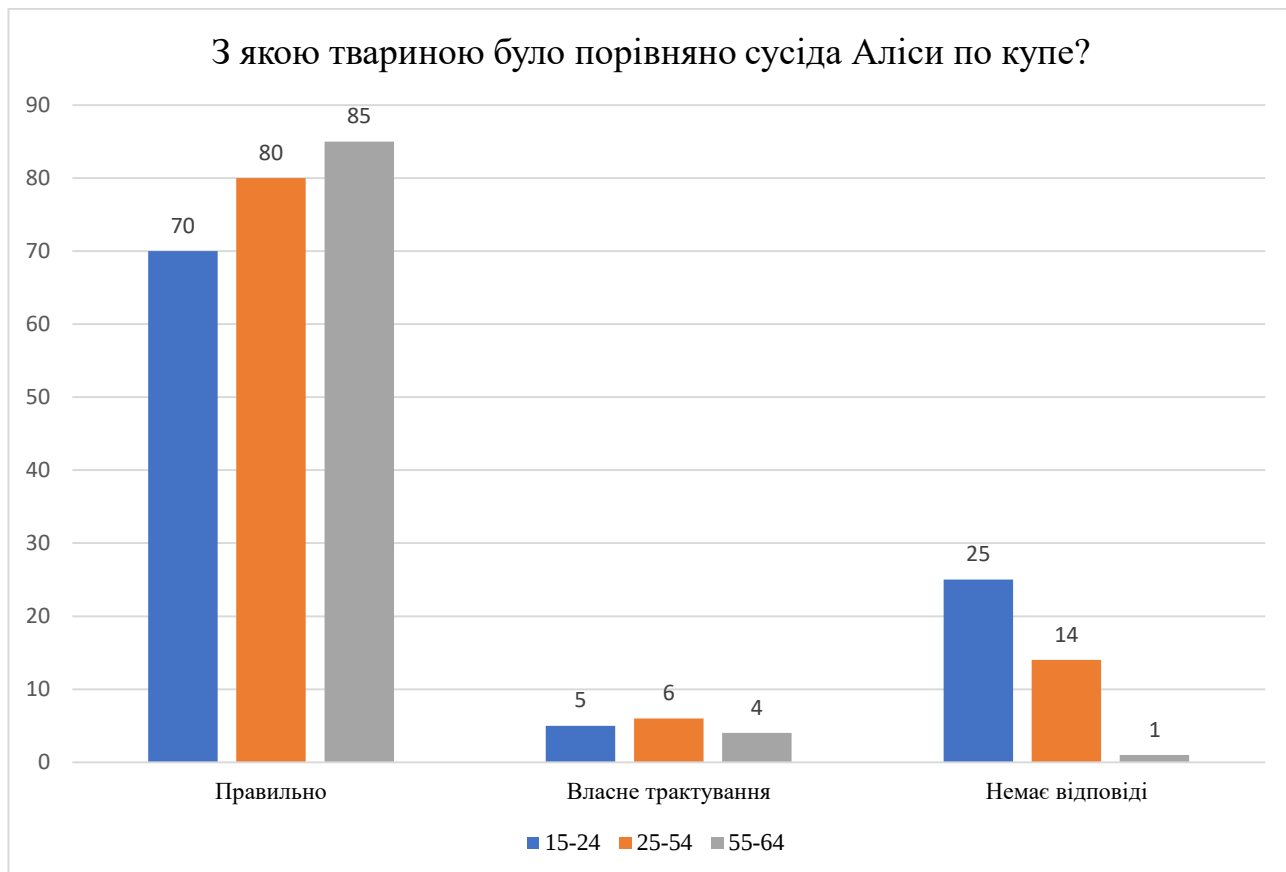
Наступне питання звучало так: «Який спосіб оплати був у цьому місті?». Правильна відповідь: «Виконання будь-якої дії, яку назве продавець в обмін на вашу купівлю». Результати систематизації та підрахунку відповідей подано в діаграмі 6.

Діаграма 6. Кількісні показники аналізу відповідей на питання «Який спосіб оплати був у цьому місті?»

Відповіді на це питання яскраво ілюструють абстрактне сприйняття тексту всіма трьома групами респондентів. Проте, 2 група (25–54 роки), як і 3-тя група (55–64 роки), показують наявність власного трактування відповіді на конкретне питання. Проте, в 1 групі (15–24 роки) збільшилась кількість респондентів, які не відповіли на це питання. Імовірно, це пов'язано з тим, що молодші люди могли бути неуважними або втомитися від детальних питань на цьому етапі опитування. Психолінгвістичний аналіз тексту показує, що питання пов'язане саме із контекстом запропонованого респондентам тексту. Тому вони не можуть опиратися на власний досвід під час відповіді на це питання. Це може бути одною із причин великої кількості власних трактувань та відсутності відповідей взагалі.

Наступне питання звучало так: «З якою твариною було порівняно сусіда Аліси по купе?». Правильна відповідь: «З котом». Результати систематизації та підрахунку відповідей подано в діаграмі 7.

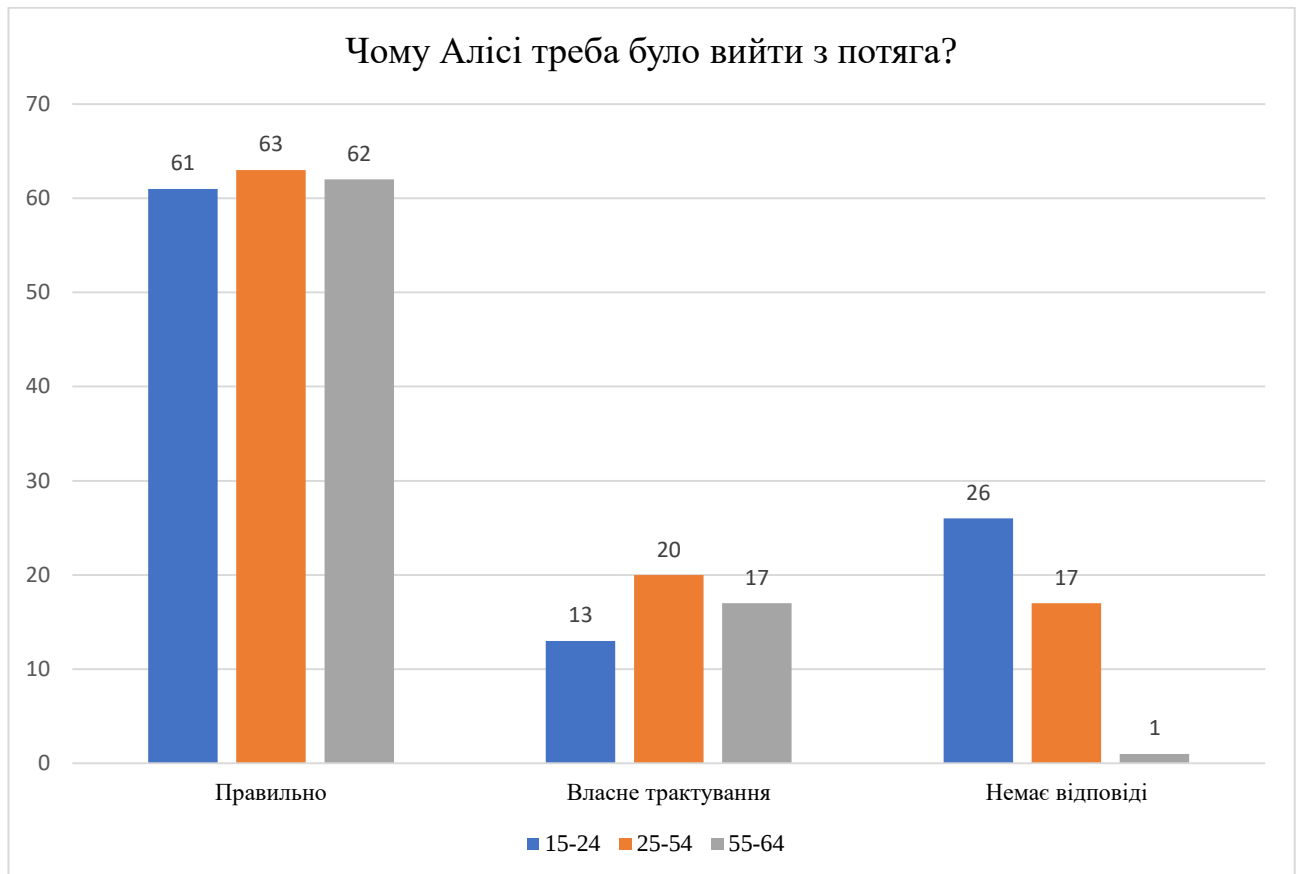

Діаграма 7. Кількісні показники аналізу відповідей на питання «З якою твариною було порівняно сусіда Аліси по купе?»

Варто зазначити, що питання конкретне, тому ми бачимо високий рівень кількісних показників правильних відповідей в трьох групах. Допускаємо неуважність молодших респондентів із 1 групи (15–24 роки), оскільки лише 70 учасників цієї групи дали правильну відповідь, і аж четверть зовсім пропустили це питання. Імовірно, це пов'язано саме із неуважністю молодшого покоління. У той час як 2 група (25–54 роки) і 3-тя група (55–64 роки) показали досить високий рівень уваги до деталей та запам'ятовування тексту, це нам

підтверджують високі кількісні показники правильних відповідей та низькі кількісні показники власного трактування.

Наступне питання звучало так: «Чому Алісі треба було вийти з потяга?». Правильна відповідь: «Щоб купити квиток». Результати систематизації та підрахунку відповідей подано в діаграмі 8.

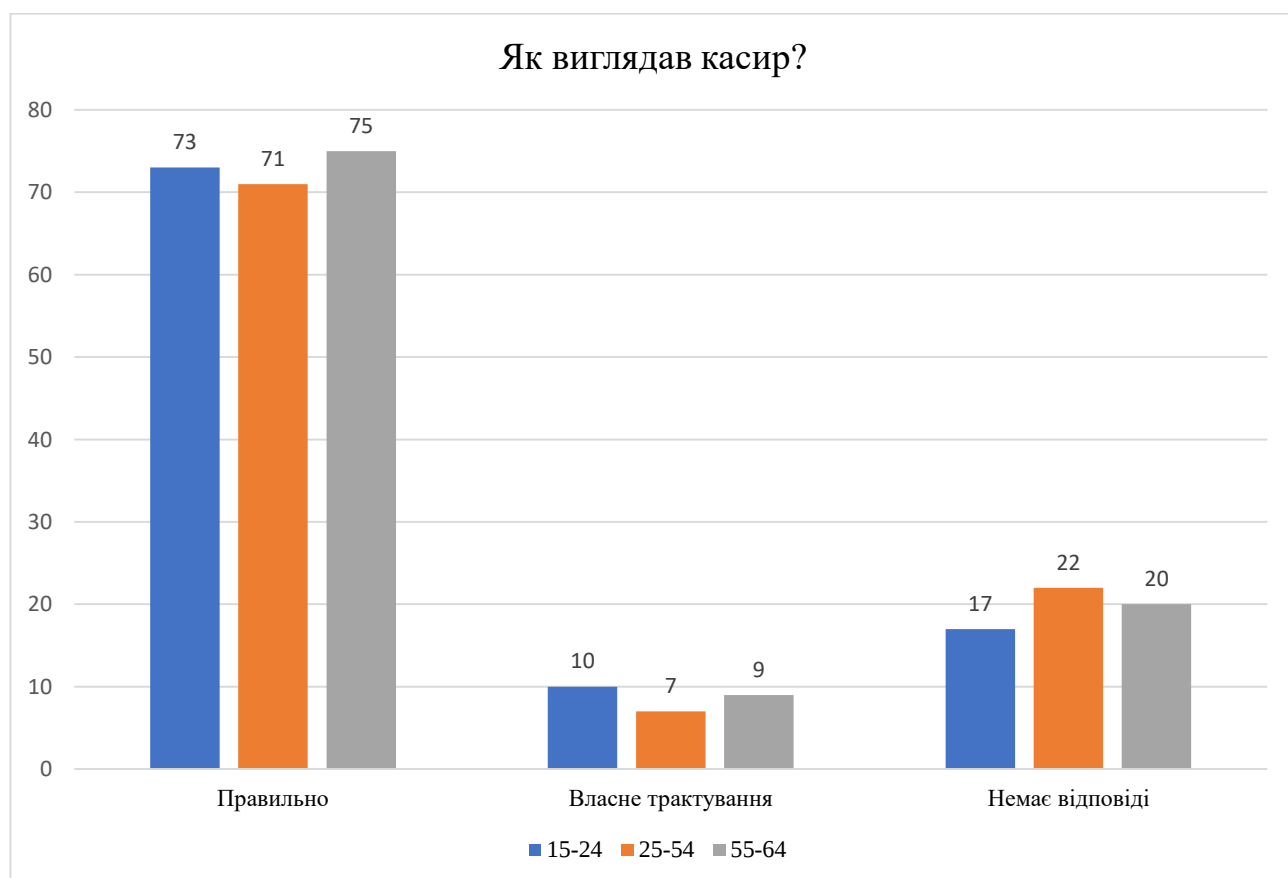

Діаграма 8. Кількісні показники аналізу відповідей на питання «Чому Алісі треба було вийти з потяга?»

Відповіді на це питання ілюструють неуважність респондентів 1-ї групи (15–24 роки) та 2-ї групи (25–64 роки) або втому від великої кількості запитань. Такий висновок можна зробити на основі невеликої кількості правильних відповідей, порівняно із попередніми питаннями, та великою кількістю відсутності відповідей респондентів трьох груп. Також привертає увагу більша кількість відповідей власних трактувань причини того, що Аліса покинула

потяг, 1 групи (15–24 роки). Примітним є те, що молодше покоління намагається прикрити свою неуважність або небажання відповідати на питання власними фантазіями на тему питання. З точки зору психолінгвістики це можна трактувати як несприйняття художнього вимислу молодшим поколінням. У той час як 3-тя група (55–64 роки) продемонструвала більшу уважність до деталей. Це можна пояснити, імовірно, більш розвиненою фантазією старшого покоління.

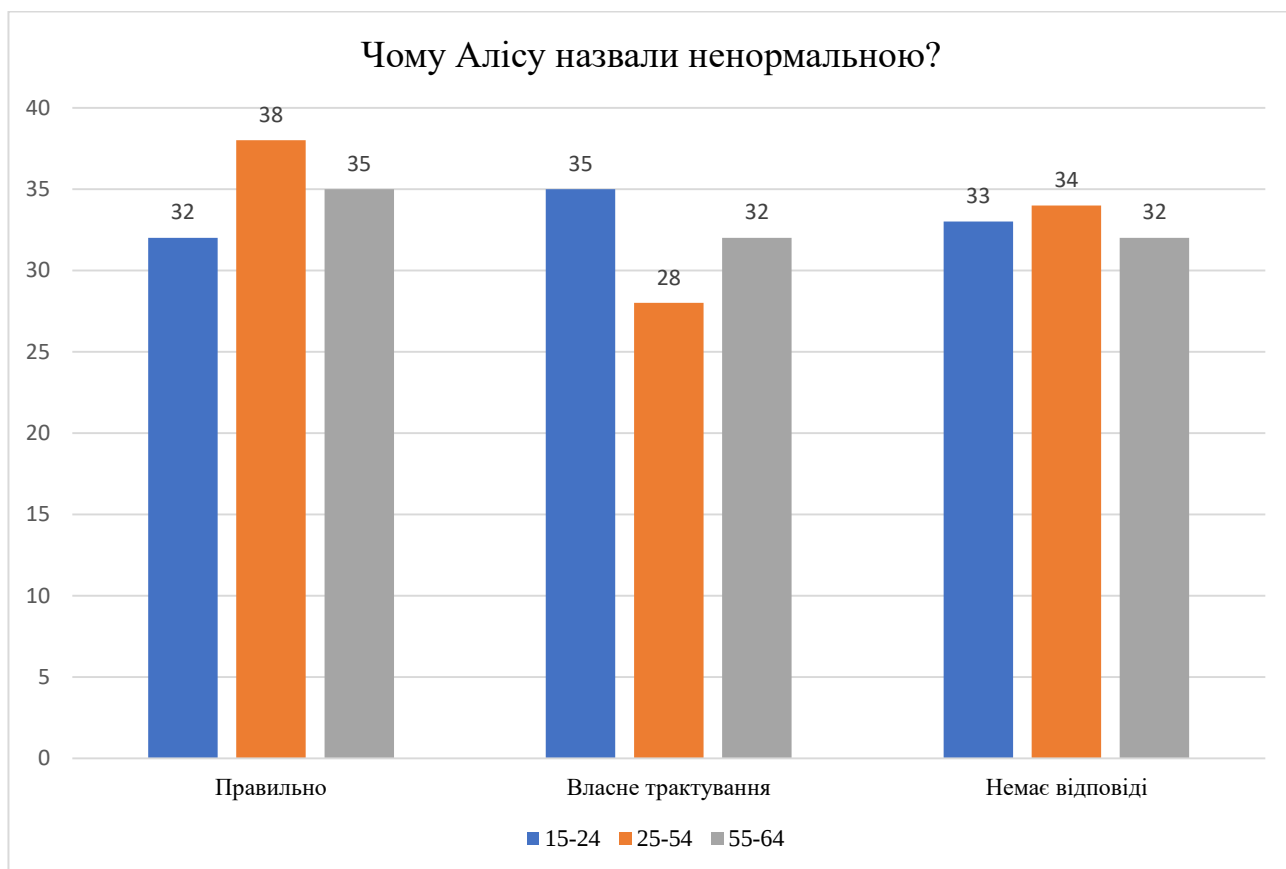
Наступне питання звучало так: «Як виглядав касир?». Правильна відповідь: «Як бухгалтер в старих фільмах, мав круглі окуляри, білу сорочку, нарукавники». Результати систематизації та підрахунку відповідей подано в діаграмі 9.

Діаграма 9. Кількісні показники аналізу відповідей на питання «Як виглядав касир?»

Як бачимо, кількісні показники правильних відповідей на конкретне питання вищі, за відповіді на абстрактні питання. Більшість респондентів трьох груп без проблем відповіли на це питання. Тому можна поставити під сумнів тезу про те, що молодше покоління, представниками якого є респонденти 1 групи (15–24 роки), неуважні до деталей. Також, з психологічної точки зору, можна допустити такий момент, що респонденти трьох груп зреагували на тригер «бухгалтер із старих фільмів», відбулась проекція на радянські фільми, які так чи інакше потрапляли на очі респондентам 1, 2 і 3 групи. Із цими фільмами пов'язані як позитивні, так і негативні емоції. І саме емоційна складова допомогла запам'ятати цю деталь.

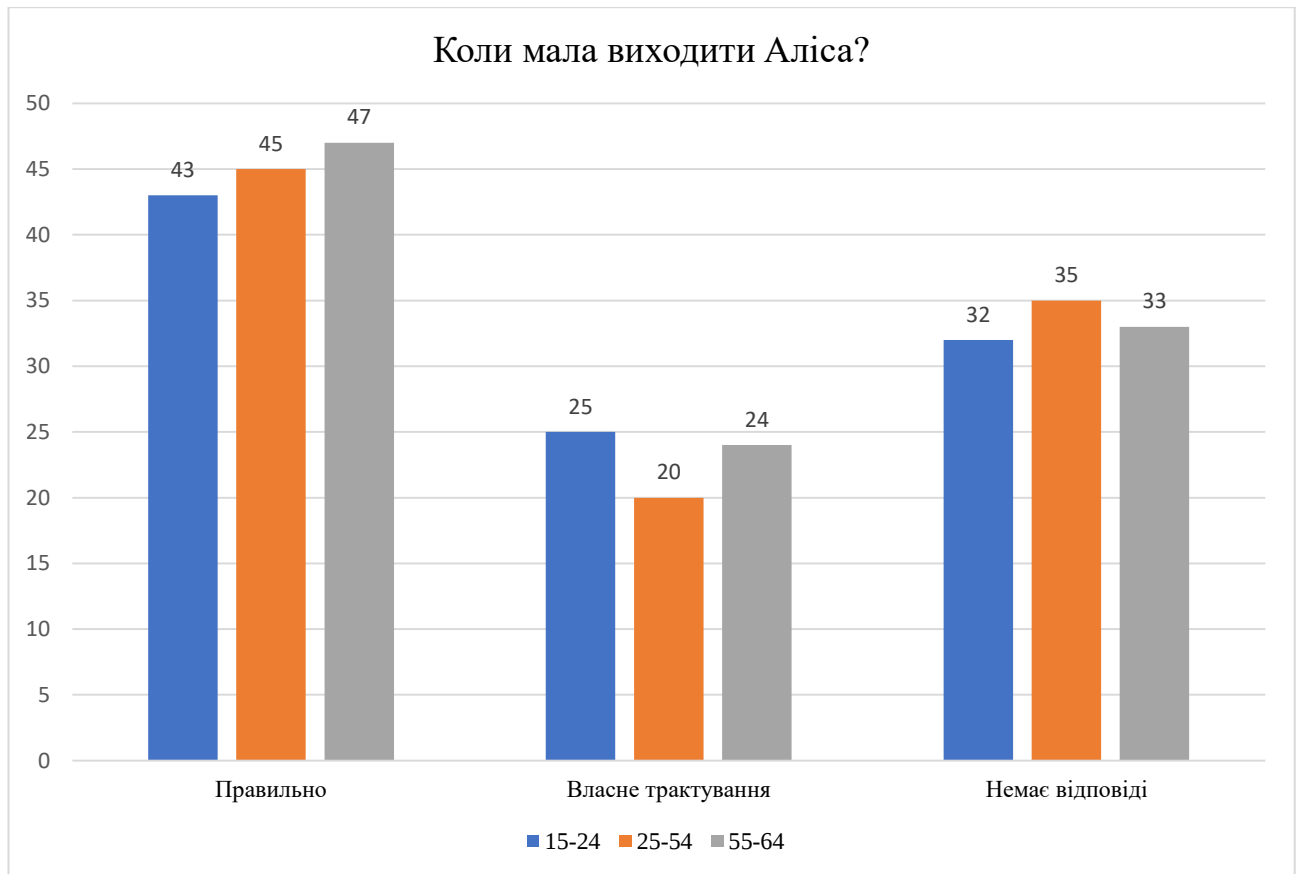
Наступне питання звучало так: «Чому Алісу назвали ненормальною?». Правильна відповідь: «Бо вона хотіла їхати далі без білету». Результати систематизації та підрахунку відповідей подано в діаграмі 10.

Діаграма 10. Кількісні показники аналізу відповідей на питання «Чому Алісу назвали ненормальною?»

Варто зазначити, що питання носить загальний та абстрактний характер. Саме тому ми знову бачимо високі кількісні показники власних трактувань в трьох групах. А через те, що питання має ще й емоційно-оцінний характер, можемо спостерігати високі кількісні показники відсутності відповідей на питання в трьох групах. Це свідчить про те, що не всі респонденти зрозуміли, чому дівчину називали ненормальною, або не хотіли відповідати на питання негативної оцінки дівчини із морально-етичних причин. Також, імовірно, що респондентам трьох груп це питання було просто неприємне. Кількісні показники правильних відповідей свідчать про те, що лише третина респондентів трьох груп можуть відкинути емоції та просто аналітично відповісти на поставлене питання. Це свідчить про високий рівень логічного мислення та достатній рівень стресостійкості і концентрації у респондентів трьох груп. Такі люди можуть виконувати якесь одне завдання, не відволікаючись на емоції та почуття, які викликає, зокрема читання тексту та емоційно-оцінні питання.

Наступне питання звучало так: «Коли мала виходити Аліса?». Правильна відповідь: «Через 30 хвилин». Результати систематизації та підрахунку відповідей подано в діаграмі 11.

Діаграма 11. Кількісні показники аналізу відповідей на питання «Коли мала виходити Аліса?»

Варто зазначити, що це було останнє питання та стояло після питання з емоційно-оцінного, яке вплинуло на кількісні характеристики відповідей на поточне питання. Незважаючи на те, що останнє питання носить конкретний характер, навіть половина респондентів кожної групи не відповіла на нього правильно. Замість того, респонденти уникали цього питання або висловлювали власне трактування. Це свідчить про взаємозв'язок кількох факторів: контекст закінчення тексту з негативним емоційним забарвленням, останнє питання стоїть після передостаннього питання, яке носить оцінний характер. Тому, імовірно, респонденти показали такі кількісні характеристики. При чому, респонденти трьох груп майже однаково відреагували на таку сформовану психологічно-нестабільну ситуацію. Це свідчить про те, що

сприйняття тексту та відповіді на питання до нього залежать не скільки від вікового фактору, як від базових реакцій психіки людини загалом.

Проведений аналіз дозволяє зробити певні висновки:

1. Підібраний текст художнього стилю написаний із вживанням просторіч та розмовної жаргонної лексики. Це наближає читача до реалістичного проживання конфліктної ситуації.

2. Віковий фактор впливає на засвоєння тексту та відтворення його змісту за допомогою питань. Але емоційний складник виявилась більш вагомим фактором, який привів більшість респондентів трьох вікових груп до уникання прямих відповідей на питання.

3. Респонденти 1 групи (15–24 роки) краще засвоюють та відтворюють інформацію точну, наприклад ту, де є цифри, точні факти. Респонденти 2 групи (25–54 роки) більше опираються на власний досвід та краще відповідають на абстрактні та емоційно-оцінні питання. Респонденти 3 групи (55–64 роки) також опираються на власний досвід при наданні відповідей та проявили більш розвинений рівень фантазії, і це відобразилося на сприйнятті художнього замислу автора.

4. Найскладнішими питаннями для респондентів трьох груп були емоційно-оцінні та абстрактні. Найлегшими питаннями були ті, де є одна відповідь, яка не потребує аналізу.

Проведений аналіз дозволяє глибше зрозуміти природу сприйняття тексту та його відтворення у різних вікових групах. Подальше дослідження може мати перспективу у вужчих вікових групах із чітким гендерним розмежуванням.

Висновки до розділу 2

Процес відтворення та сприйняття тексту – це складний і багатогранний феномен. Проаналізувавши низку досліджень, ми виявили кілька загальних закономірностей, які лежать в основі цього процесу. Серед них – важливість

фонових знань, попереднього навчання та досвіду, функції робочої пам'яті та уваги, а також вплив різних когнітивних та афективних елементів, таких як інтерес, емоції та мотивація.

Крім того, ми показали, що процес відтворення та сприйняття тексту є динамічним та інтерактивним, а не лінійним та одностороннім. Він передбачає взаємодію когнітивних та афективних процесів читача з текстом, а також взаємозв'язок тексту з контекстом. У результаті цієї взаємодії можуть виникати різні інтерпретації, точки зору та значення, що сприятиме кращому розумінню матеріалу читачем.

Загалом, усвідомлення широких закономірностей, що лежать в основі відтворення та інтерпретації тексту, може сприяти покращенню розуміння прочитаного, методів читання та досвіду читання в цілому. Додаткові дослідження в цій галузі допоможуть поглибити наше розуміння процедури та механізмів, що лежать в її основі, і запропонувати нові перспективи щодо того, як ми зможемо ефективніше обслуговувати читачів різного віку та походження.

ВИСНОВКИ

Згідно мети роботи було досліджено здатність людей в зазначених вікових групах відтворювати прочитаний текст. В рамках даного дослідження були виконані всі поставленні завдання, а саме: розглянуто літературу з питання дослідження, проведено експеримент серед обраних вікових категорій та проаналізовано отримані дані щодо відтворення в людей раннього, основного та зрілого працездатного віку прослуханого тексту.

У кваліфікаційній роботі був проведений експеримент серед 300 людей за допомогою онлайн-опитування у додатку Google Forms. Під час проведення експерименту було становлено, що розуміння тексту може бути ускладнено рядом деяких обставин, не тільки віковими. У тексті можуть бути вживані архаїзми, історизми, неологізми чи інші елементи, які роблять текст неоднорідним по звуковому характеру.

Згідно з дослідженням, учасники різного віку краще відтворювали дані, схожі на їхній власний досвід. Це означає, що власний досвід може потенційно впливати на здатність до відтворення тексту. Наприклад, представники з досвідом роботи з основної групи працездатного віку показали кращі результати, коли мова йшла про відтворення знань про професійну діяльність.

Вплив рівня освіти на здатність відтворювати текст у цьому дослідженні не вивчався. Але є підстави вважати, що рівень освіти також може впливати на відтворення тексту. Наприклад, люди з вищою освітою краще розуміють і запам'ятовують складні текстові структури.

Отже, віковий параметр має значний вплив на те, наскільки добре людина може відтворювати текст. Згідно з дослідженнями, молоді люди зазвичай мають кращі навички відтворення та когнітивної обробки інформації, що дозволяє їм відтворювати матеріал точніше та ефективніше. З віком когнітивні здібності людини мають тенденцію до погіршення, що може негативно впливати на її здатність точно відтворювати текст.

Загалом, розуміння того, як здатність людини відтворювати текст змінюється з віком, може мати значні наслідки в таких сферах, як освіта та комунікація. Вчителі та комунікатори зможуть краще задовольняти потреби своєї аудиторії та забезпечувати адекватне донесення ключової інформації, беручи до уваги вікові зміни при розробці своїх комунікацій. Ми зуміємо покращити комунікацію для різних вікових груп, краще розуміючи, як різні елементи впливають на здатність відтворення тексту, що можливо зробити за допомогою додаткових досліджень у цій галузі.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що на відтворення тексту впливають і інші параметри, такі як гендер, рівень освіти та інші. Ця робота може бути підґрунтям для подальших досліджень та дослідницьких напрямів, таких як:

1. Вивчення впливу гендеру. Подальше дослідження впливу гендеру на сприйняття тексту може виявити особливості чоловіків і жінок у сприйнятті та реакції на текстовий контент. Це може бути корисним для розробки гендерно-специфічних комунікаційних стратегій.

2. Аналіз впливу рівня освіти. Розширення досліджень на вивчення впливу рівня освіти на сприйняття тексту може допомогти розробити більш індивідуалізовані підходи до комунікації з різними групами освічених і невідомих аудиторій.

Отже, дослідження впливу різних параметрів на сприйняття тексту є важливим кроком у вдосконаленні розуміння різноманітності сприйняття текстового контенту різними аудиторіями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Флорій Сергійович [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія.URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%A4%D0%BB%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B9_%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення 12.11.2023)

2. Бобро М.П. Слово, фразеологізм та паремія як засоби експлікації концептуальної інформації // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький. 2018. Вип. 41. С. 154–158.

3. Вікова структура населення [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія.URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення 14.04.2021)

4. Воят Л.І. Єдність мови та мислення як самостійних процесів з різними життєвими функціями [Електронний ресурс] URL:

http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9247/1/%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90%20%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%90_p269-271.pdf (дата звернення 14.04.2021)

5. Гаврилова, О. О., Пешкова, О. В. Вивчення особливостей відтворення тексту в осіб різного віку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Філологія. Соціальні комунікації. Ужгород, 2022. Вип. 33(1), С. 103–110.

6. Граматичне значення слова [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F#:~:text=%D0%BA%D0%BE%D0%B4%5D&text=%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5%20%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%E2%80%94%D1%86%D0%B5%20%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5%20%D0%B0%D0%B1%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5,%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%8E%20%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8.&text=%D0%9A%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B5%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B7%D1%83%D1%94%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F,%D1%94%20%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%8E%20%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D1%8E%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0 (дата звернення 14.04.2021)

7. Дубовик Н. М. [Електронний ресурс] URL: <https://philology.karazin.ua/dubovyk-nataliia-mykolaivna/> (дата звернення 14.11.2022)

8. Загнітко А.П. Сучасна лінгвістика: погляди та оцінки: науково-аналітичне видання. Донецьк : ДонНУ, 2014. 464 с.

9. Кириленко О.О., Ільєва, Г.О. Вплив вікового фактора на відтворення тексту. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер.: Психологія. Київ, 2021. Вип.2(3), С.100 –105.

10. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб. — 2-ге вид.,перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 423 с.

11.Кузьменко А.В. Місто, в якому не ходять гроші, 2006 [Електронний ресурс] URL: <https://readli.net/chitat-online/?b=232847&pg=18> (дата звернення 14.11.2023)

12. Максименко С.Д. Загальна психологія : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.

13.Поняття тексту в психолінгвістиці [Електронний ресурс] URL: http://philology.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/RuskulisLV_Psikholingvistika_Lekcii-1.pdf (дата звернення 14.04.2021)

14.Скрипченко О.В., Волинська Л.В., Огороднійчук З.В. Загальна психологія Київ : Либідь, 2005. С. 198–210.

15.Слово [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія.URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BE> (дата звернення 14.04.2021)

16.Текст [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія.URL: [https://etnowiki.ru/wiki/Text_\(literary_theory\)](https://etnowiki.ru/wiki/Text_(literary_theory)) (дата звернення 14.04.2021)

17.Що таке текст? [Електронний ресурс] URL: https://studopedia.com.ua/1_147682_shcho-take-tekst.html (дата звернення 14.04.2021)

18.Aging and memory, 2017 [Електронний ресурс] URL: <file:///C:/Users/Dell/Desktop/%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F/Dodson-AgingMemory17.pdf> (дата звернення 14.04.2021)

19.Atkinson, R. C., Shiffrin, R. M. Human memory: A proposed system and its control processes. The psychology of learning and motivation, 1968, 2, 89-195.

20. Baddeley, A. Working memory. Oxford University Press, 1986.
21. Banich M., Mack M. Mind, brain, and language: multidisciplinary perspectives. Mahwah, NJ: L Erlbaum Associates. 2003. C. 23–61.
22. Bartlett, F. C. Remembering: A study in experimental and social psychology. Cambridge University Press, 1932.
23. Benjamin, A. S., Tullis, J. What makes distributed practice effective? Cognitive Psychology, 2010, 61(3), 228-247.
24. Bremner, J. D., Krystal, J. H. Putative neurobiological mechanisms of traumatic memory consolidation in posttraumatic stress disorder. The Psychiatric Clinics of North America, 1998, 21(2), 199-221.
25. Buchweitz A., Mason R., Tomitch L. Brain activation for reading and listening comprehension: An fMRI study of modality effects and individual differences in language comprehension. Psychol Neurosci. 2009. C. 111–123.
26. Budson, A. E., & Price, B. H. Memory dysfunction. New England Journal of Medicine, 2005, 352(7), 692-699.
27. Cherry K. What is memory? [Электронный ресурс] URL: <https://www.verywellmind.com/what-is-memory-2795006> (дата звернения 14.04.2021)
28. Dudai, Y. The restless engram: consolidations never end. Annual Review of Neuroscience, 2012, 35, 227-247.
29. Duff, M. C., Brown-Schmidt, S. The hippocampus and the flexible use and processing of language. Frontiers in Human Neuroscience, 2012, 6, 69.
30. Ebbinghaus, H. Über das Gedächtnis: Untersuchungen zur experimentellen Psychologie. Duncker & Humblot, 1885.
31. Falk J. ERIC Clearinghouse on Languages and Linguistics. Language and linguistics: bases for a curriculum. Arlington Va: Center for Applied Linguistics. 1978. C. 5–12.
32. Field J. Psycholinguistics: A resource book for students: Psychology Press. London: Routledge. 2003.

33. Finch G. Key concepts in language and linguistics: Palgrave Macmillan. 2005. C. 31–40.
34. Frankland, P. W., Bontempi, B. The organization of recent and remote memories. *Nature Reviews Neuroscience*, 2005, 6(2), 119-130.
35. Fromkin V., Rodman R. An introduction to language. New York: Holt, Rinehart, and Winston. 1988. C. 69–329.
36. Fromkin V., Rodman R., Hyams N. An introduction to language. 11 Eds. Wadsworth: Cengage Learning. 2018. C. 4–270.
37. Fromkin V., Rodman R., Hyams N. An introduction to language. 7 Eds. Boston: Thomson, Wadsworth. 2003. C. 69–329.
38. Gernsbacher, M. A. Language comprehension as structure building. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1990
39. Ghazi Saidi L, Perlberg V, Marrelec G. Functional connectivity changes in second language vocabulary learning. *Brain Lang.* 2013. C. 56–65.
40. Ghazi-Saidi L., Ansaldo A. Second Language Word Learning through Repetition and Imitation: Functional Networks as a Function of Learning Phase and Language Distance. *Front Hum Neurosci.* 2017.463 c.
41. Gordon E., Laumann T., Marek S. Default-mode network streams for coupling to language and control systems. *Proc Natl Acad Sci USA.* 2020. C.17308–17319.
42. Graesser, A. C., Singer, M., Trabasso, T. Constructing inferences during narrative text comprehension. *Psychological Review*, 1994, 101(3), 371-395.
43. Grill-Spector, K., Malach, R. The human visual cortex. *Annual Review of Neuroscience*, 2004, 27, 649-677.
44. Hickok G., Poeppel D. The cortical organization of speech processing. *Nat Rev Neurosci.* 2007. C.393–402.
45. Hill V., Cankurtaran C., Liu B. A Practical Review of Functional MRI Anatomy of the Language and Motor Systems. *Am J Neuroradiol.* 2019. C. 1084–1090.

46. How memory and thinking ability change with age, 2013 [Электронный ресурс] URL: <https://www.health.harvard.edu/mind-and-mood/how-memory-and-thinking-ability-change-with-age> (дата звернення 14.04.2021)

47. Howard-Jones, P. A., Varma, S. Metacognition and neuroscience: Implications for instruction. *Journal of Educational Psychology*, 2011, 103(3), 771-785.

48. James, W. *The principles of psychology*. Henry Holt and Company, 1890.

49. Keller T., Carpenter P., Just M.. The neural bases of sentence comprehension: a fMRI examination of syntactic and lexical processing. *Cereb Cortex*. 2001. С. 223–237.

50. Kintsch, W. The role of knowledge in discourse comprehension: A construction-integration model. *Psychological Review*, 1988, 95(2), 163-182.

51. Kirschner, P. A., van Merriënboer, J. J. G. Do learners really know best? Urban legends in education. *Educational Psychologist*, 2013, 48(3), 169-183.

52. Lee, S. S., Siegle, G. J. Common and distinct brain networks underlying explicit emotional evaluation: A meta-analytic study. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 2012, 7(5), 521-534.

53. McCabe, D. P., Castel, A. D. Seeing is believing: The effect of brain images on judgments of scientific reasoning. *Cognition*, 2008, 107(1), 343-352.

54. McGaugh, J. L. *Memory and emotion: The making of lasting memories*. New York: Columbia University Press, 2003.

55. McLeod S. Stages of memory, 2013 [Электронний ресурс] URL: <https://www.simplypsychology.org/memory.html> (дата звернення 14.04.2021)

56. Nyberg, L., Maitland, S. B., Rönnlund, M., Bäckman, L., Dixon, R. A., Wahlin, A. Selective adult age differences in an age-invariant multifactor model of declarative memory. *Psychology and Aging*, 2003, 18(1), 149-160.

57. Park, D. C., Lautenschlager, G., Hedden, T., Davidson, N. S., Smith, A. D., Smith, P. K. Models of visuospatial and verbal memory across the adult life span. *Psychology and Aging*, 2002, 17(2), 299-320.

58. Parker F., Riley K. *Linguistics for non-linguists: a primer with exercises*. 4 Eds. Boston, Mass: Allyn and Bacon, 2005. C. 12–137.
59. Parker F., Riley K., Riley K. *Grammar for grammarians: prescriptive, descriptive, generative, contextual*. Chicago: Parlay Press, 2005. C. 12–137.
60. Poeppel D., Idsardi W., Van Wassenhove V. Speech perception at the interface of neurobiology and linguistics. *Philos Trans R Soc Lond B Biol Sci*. 2008. C. 1071–1086.
61. Price C. The anatomy of language: a review of 100 fMRI studies published in 2009. *Ann N Y Acad Sci*. 2010. C. 62–88.
62. Price C. The anatomy of language: contributions from functional neuroimaging. *J Anat*. 2000. C. 335–359
63. Ranganath, C., Ritchey, M. Two cortical systems for memory-guided behaviour. *Nature Reviews Neuroscience*, 2012, 13(10), 713-726.
64. Rapp, A. M., Kendeou, P. Theoretical issues and instructional implications of schema theory. *Educational Psychology Review*, 2007, 19(4), 375-394.
65. Rayner, K. Eye movements in reading and information processing: 20 years of research. *Psychological Bulletin*, 1998, 124(3), 372-422.
66. Roediger III, H. L., Karpicke, J. D. Test-enhanced learning: Taking memory tests improves long-term retention. *Psychological Science*, 2006, 17(3), 249-255.
67. Roediger, H. L., McDermott, K. B. Tricks of memory. *Current Directions in Psychological Science*, 2000, 9(4), 123-127.
68. Schacter, D. L. The seven sins of memory: Insights from psychology and cognitive neuroscience. *American Psychologist*, 1999, 54(3), 182-203.
69. Schacter, D. L., Addis, D. R., Buckner, R. L. Episodic simulation of future events: Concepts, data, and applications. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 2008, 1124(1), 39-60.
70. Schacter, D. L., Guerin, S. A., & St. Jacques, P. L. Memory distortion: An adaptive perspective. *Trends in Cognitive Sciences*, 2011, 15(10), 467-474.

71. Squire, L. R., & Zola-Morgan, S. The medial temporal lobe memory system. *Science*, 1991, 253(5026), 1380-1386.

72. Tan L., Laird A., Li K. Neuroanatomical correlates of phonological processing of Chinese characters and alphabetic words: a meta-analysis. *Hum Brain Mapp.* 2005. C. 83–91.

73. Tse, D., Langston, R. F., Kakeyama, M., Bethus, I., Spooner, P. A., Wood, E. R., Morris, R. G. Schemas and memory consolidation. *Science*, 2007, 316(5821), 76-82.

74. Tulving, E. Memory and consciousness. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 1995, 36(2), 26-32.

75. Van Dijk, T. A., Kintsch, W. Strategies of discourse comprehension. New York: Academic Press, 1983.

76. What is memory? [Электронный ресурс] URL: <https://human-memory.net/what-is-memory/> (дата звернения 14.04.2021)

77. What is the relationship between thinking and language?, 2017 [Электронный ресурс] URL: [https://www.enotes.com/homework-help/what-relationship-between-thinking-language-](https://www.enotes.com/homework-help/what-relationship-between-thinking-language-353618?_cf_chl_jschl_tk_=02556ceefac0defa2dc053e608678981a9491f68-1621276067-0-AQPKV15rew2LwuCGGKr2GhllLKsRXYad6IWFGIq926M1boyXSJBjheOdm4qck6YhmNuxQc0izq2cAsejk5gTolSgJfwVR7P1g2PGfeImQN1o8dZ3Ewm-1N8VT_K8w_lhjFDcUAoqMjKb-7983d4pnuarPE5hGdwnym_s2f6mHTW6ZZV2O2qryxeb8F13dSxzkATxotwNkU0p8IvOad65Iy-f7KeSWj3xCzPebE5m6KJQt7BqzoaEtFLxZKKEkwN2hmiMEFNCmwsJmx26U6s0Kdb8uj3RY9Tk99IPUp1p3qLcLtw9u7e0Rx3OVzzUcaH8kOt3gRwxSmcYdap-j4MLR-RZoLp8uaaVC-3CnpkB7AopqEP0hsrFyy1SCS1XW48C96k4YAL5RUlhEOzjWDJdUbvdT3mNVRH4dVFrnVldceDp0F4i2tWYVA5uIAmeVjg4Cb5CuanVlpf-)

[353618?_cf_chl_jschl_tk_=02556ceefac0defa2dc053e608678981a9491f68-1621276067-0-](https://www.enotes.com/homework-help/what-relationship-between-thinking-language-353618?_cf_chl_jschl_tk_=02556ceefac0defa2dc053e608678981a9491f68-1621276067-0-AQPKV15rew2LwuCGGKr2GhllLKsRXYad6IWFGIq926M1boyXSJBjheOdm4qck6YhmNuxQc0izq2cAsejk5gTolSgJfwVR7P1g2PGfeImQN1o8dZ3Ewm-1N8VT_K8w_lhjFDcUAoqMjKb-7983d4pnuarPE5hGdwnym_s2f6mHTW6ZZV2O2qryxeb8F13dSxzkATxotwNkU0p8IvOad65Iy-f7KeSWj3xCzPebE5m6KJQt7BqzoaEtFLxZKKEkwN2hmiMEFNCmwsJmx26U6s0Kdb8uj3RY9Tk99IPUp1p3qLcLtw9u7e0Rx3OVzzUcaH8kOt3gRwxSmcYdap-j4MLR-RZoLp8uaaVC-3CnpkB7AopqEP0hsrFyy1SCS1XW48C96k4YAL5RUlhEOzjWDJdUbvdT3mNVRH4dVFrnVldceDp0F4i2tWYVA5uIAmeVjg4Cb5CuanVlpf-)

[AQPKV15rew2LwuCGGKr2GhllLKsRXYad6IWFGIq926M1boyXSJBjheOdm4qck6YhmNuxQc0izq2cAsejk5gTolSgJfwVR7P1g2PGfeImQN1o8dZ3Ewm-](https://www.enotes.com/homework-help/what-relationship-between-thinking-language-353618?_cf_chl_jschl_tk_=02556ceefac0defa2dc053e608678981a9491f68-1621276067-0-AQPKV15rew2LwuCGGKr2GhllLKsRXYad6IWFGIq926M1boyXSJBjheOdm4qck6YhmNuxQc0izq2cAsejk5gTolSgJfwVR7P1g2PGfeImQN1o8dZ3Ewm-1N8VT_K8w_lhjFDcUAoqMjKb-7983d4pnuarPE5hGdwnym_s2f6mHTW6ZZV2O2qryxeb8F13dSxzkATxotwNkU0p8IvOad65Iy-f7KeSWj3xCzPebE5m6KJQt7BqzoaEtFLxZKKEkwN2hmiMEFNCmwsJmx26U6s0Kdb8uj3RY9Tk99IPUp1p3qLcLtw9u7e0Rx3OVzzUcaH8kOt3gRwxSmcYdap-j4MLR-RZoLp8uaaVC-3CnpkB7AopqEP0hsrFyy1SCS1XW48C96k4YAL5RUlhEOzjWDJdUbvdT3mNVRH4dVFrnVldceDp0F4i2tWYVA5uIAmeVjg4Cb5CuanVlpf-)

[1N8VT_K8w_lhjFDcUAoqMjKb-](https://www.enotes.com/homework-help/what-relationship-between-thinking-language-353618?_cf_chl_jschl_tk_=02556ceefac0defa2dc053e608678981a9491f68-1621276067-0-AQPKV15rew2LwuCGGKr2GhllLKsRXYad6IWFGIq926M1boyXSJBjheOdm4qck6YhmNuxQc0izq2cAsejk5gTolSgJfwVR7P1g2PGfeImQN1o8dZ3Ewm-1N8VT_K8w_lhjFDcUAoqMjKb-7983d4pnuarPE5hGdwnym_s2f6mHTW6ZZV2O2qryxeb8F13dSxzkATxotwNkU0p8IvOad65Iy-f7KeSWj3xCzPebE5m6KJQt7BqzoaEtFLxZKKEkwN2hmiMEFNCmwsJmx26U6s0Kdb8uj3RY9Tk99IPUp1p3qLcLtw9u7e0Rx3OVzzUcaH8kOt3gRwxSmcYdap-j4MLR-RZoLp8uaaVC-3CnpkB7AopqEP0hsrFyy1SCS1XW48C96k4YAL5RUlhEOzjWDJdUbvdT3mNVRH4dVFrnVldceDp0F4i2tWYVA5uIAmeVjg4Cb5CuanVlpf-)

[7983d4pnuarPE5hGdwnym_s2f6mHTW6ZZV2O2qryxeb8F13dSxzkATxotwNkU0p8IvOad65Iy-](https://www.enotes.com/homework-help/what-relationship-between-thinking-language-353618?_cf_chl_jschl_tk_=02556ceefac0defa2dc053e608678981a9491f68-1621276067-0-AQPKV15rew2LwuCGGKr2GhllLKsRXYad6IWFGIq926M1boyXSJBjheOdm4qck6YhmNuxQc0izq2cAsejk5gTolSgJfwVR7P1g2PGfeImQN1o8dZ3Ewm-1N8VT_K8w_lhjFDcUAoqMjKb-7983d4pnuarPE5hGdwnym_s2f6mHTW6ZZV2O2qryxeb8F13dSxzkATxotwNkU0p8IvOad65Iy-f7KeSWj3xCzPebE5m6KJQt7BqzoaEtFLxZKKEkwN2hmiMEFNCmwsJmx26U6s0Kdb8uj3RY9Tk99IPUp1p3qLcLtw9u7e0Rx3OVzzUcaH8kOt3gRwxSmcYdap-j4MLR-RZoLp8uaaVC-3CnpkB7AopqEP0hsrFyy1SCS1XW48C96k4YAL5RUlhEOzjWDJdUbvdT3mNVRH4dVFrnVldceDp0F4i2tWYVA5uIAmeVjg4Cb5CuanVlpf-)

[f7KeSWj3xCzPebE5m6KJQt7BqzoaEtFLxZKKEkwN2hmiMEFNCmwsJmx26U6s0Kdb8uj3RY9Tk99IPUp1p3qLcLtw9u7e0Rx3OVzzUcaH8kOt3gRwxSmcYdap-](https://www.enotes.com/homework-help/what-relationship-between-thinking-language-353618?_cf_chl_jschl_tk_=02556ceefac0defa2dc053e608678981a9491f68-1621276067-0-AQPKV15rew2LwuCGGKr2GhllLKsRXYad6IWFGIq926M1boyXSJBjheOdm4qck6YhmNuxQc0izq2cAsejk5gTolSgJfwVR7P1g2PGfeImQN1o8dZ3Ewm-1N8VT_K8w_lhjFDcUAoqMjKb-7983d4pnuarPE5hGdwnym_s2f6mHTW6ZZV2O2qryxeb8F13dSxzkATxotwNkU0p8IvOad65Iy-f7KeSWj3xCzPebE5m6KJQt7BqzoaEtFLxZKKEkwN2hmiMEFNCmwsJmx26U6s0Kdb8uj3RY9Tk99IPUp1p3qLcLtw9u7e0Rx3OVzzUcaH8kOt3gRwxSmcYdap-j4MLR-RZoLp8uaaVC-3CnpkB7AopqEP0hsrFyy1SCS1XW48C96k4YAL5RUlhEOzjWDJdUbvdT3mNVRH4dVFrnVldceDp0F4i2tWYVA5uIAmeVjg4Cb5CuanVlpf-)

[j4MLR-RZoLp8uaaVC-](https://www.enotes.com/homework-help/what-relationship-between-thinking-language-353618?_cf_chl_jschl_tk_=02556ceefac0defa2dc053e608678981a9491f68-1621276067-0-AQPKV15rew2LwuCGGKr2GhllLKsRXYad6IWFGIq926M1boyXSJBjheOdm4qck6YhmNuxQc0izq2cAsejk5gTolSgJfwVR7P1g2PGfeImQN1o8dZ3Ewm-1N8VT_K8w_lhjFDcUAoqMjKb-7983d4pnuarPE5hGdwnym_s2f6mHTW6ZZV2O2qryxeb8F13dSxzkATxotwNkU0p8IvOad65Iy-f7KeSWj3xCzPebE5m6KJQt7BqzoaEtFLxZKKEkwN2hmiMEFNCmwsJmx26U6s0Kdb8uj3RY9Tk99IPUp1p3qLcLtw9u7e0Rx3OVzzUcaH8kOt3gRwxSmcYdap-j4MLR-RZoLp8uaaVC-3CnpkB7AopqEP0hsrFyy1SCS1XW48C96k4YAL5RUlhEOzjWDJdUbvdT3mNVRH4dVFrnVldceDp0F4i2tWYVA5uIAmeVjg4Cb5CuanVlpf-)

[3CnpkB7AopqEP0hsrFyy1SCS1XW48C96k4YAL5RUlhEOzjWDJdUbvdT3mNVRH4dVFrnVldceDp0F4i2tWYVA5uIAmeVjg4Cb5CuanVlpf-](https://www.enotes.com/homework-help/what-relationship-between-thinking-language-353618?_cf_chl_jschl_tk_=02556ceefac0defa2dc053e608678981a9491f68-1621276067-0-AQPKV15rew2LwuCGGKr2GhllLKsRXYad6IWFGIq926M1boyXSJBjheOdm4qck6YhmNuxQc0izq2cAsejk5gTolSgJfwVR7P1g2PGfeImQN1o8dZ3Ewm-1N8VT_K8w_lhjFDcUAoqMjKb-7983d4pnuarPE5hGdwnym_s2f6mHTW6ZZV2O2qryxeb8F13dSxzkATxotwNkU0p8IvOad65Iy-f7KeSWj3xCzPebE5m6KJQt7BqzoaEtFLxZKKEkwN2hmiMEFNCmwsJmx26U6s0Kdb8uj3RY9Tk99IPUp1p3qLcLtw9u7e0Rx3OVzzUcaH8kOt3gRwxSmcYdap-j4MLR-RZoLp8uaaVC-3CnpkB7AopqEP0hsrFyy1SCS1XW48C96k4YAL5RUlhEOzjWDJdUbvdT3mNVRH4dVFrnVldceDp0F4i2tWYVA5uIAmeVjg4Cb5CuanVlpf-)

HUwBDs5X4bOzVNOdstBmcmDZ4f5IUSQ32LrOJD2D21xOw68g5ZgfOGRpwQ
XX9kFdvAb57wwMDmWEo8B6ULNOnQUeY7n7X4q (дата звернення
14.04.2021)

78. Yonelinas, A. P. The hippocampus from memory to comprehension. Trends in Cognitive Sciences, 2013, 17(10), 501-508.

79. Yule G. The study of language. Second Edition. Cambridge England: Cambridge University Press, 1996. C. 25–156.

80. Zwaan, R. A., Radvansky, G. A. Situation models in language comprehension and memory. Psychological Bulletin, 1998, 123(2), 162-185.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'G. A. Radvansky', with a horizontal line extending from the end.

Анотація

Іванова Т.А. Відтворення тексту залежно від вікового параметру (за результатами експерименту з представниками раннього, основного та зрілого працездатного віку)

Робота присвячена дослідженням в галузі психолінгвістики і стосується вивчення сприйняття та відтворення тексту. Дана тема набуває все більшої популярності та привертає до себе увагу не тільки лінгвістів, а й педагогів, психологів, філософів. У роботі розкрито теоретичні основи співвідношення мови та пам'яті. Описані особливості сприйняття тексту та закономірності цього процесу. Так як відтворення тексту широко використовується для вимірювання розуміння прослуханого, то було проведено дослідження в якому ми оцінили особливості сприйняття тексту у людей раннього, основного та зрілого працездатного віку.

Актуальність теми зумовлена назрілою необхідністю широкого теоретичного розгляду можливостей розуміння і відтворення тексту та проведення експерименту, в якому досліджено питання про сприйняття та відтворення тексту. Ця робота має на меті дослідити вплив віку на відтворення тексту. У роботі проведено експеримент з представниками раннього, основного та зрілого працездатного віку. В дослідженні була використана техніка читання. Таке дослідження дозволило прослідкувати, наскільки уважним є респондент, що саме запам'ятовує, у чому є труднощі.

У ході експерименту учасники повинні були відповісти на питання, після прочитання тексту. Результати експерименту показали, що віковий параметр

має значний вплив на відтворення тексту. В даному експерименті опитано 100 людей раннього працездатного віку, 100 людей основного працездатного віку та 100 людей зрілого працездатного віку.

Проведений аналіз дозволив глибше зрозуміти природу сприйняття тексту та його відтворення у різних вікових групах. Усі результати містяться у тексті даного доробку та ілюструють повну картину розвитку психолінгвістичних досліджень.

Ключові слова: пам'ять, вік, ранній працездатний вік, основний працездатний вік, зрілий працездатний вік, текст, психолінгвістика.

Summary

Ivanova T.A. Text playback depending on the age parameter (based on the results of an experiment with representatives of early, basic and mature working age)

The work is devoted to research in the field of psycholinguistics and deals with the study of text perception and reproduction. This topic is becoming increasingly popular and attracts the attention of not only linguists, but also teachers, psychologists, and philosophers. The paper reveals the theoretical foundations of the relationship between language and memory. The features of text perception and the regularities of this process are described. Since text reproduction is widely used to measure comprehension, a study was conducted in which we evaluated the peculiarities of text perception in people of early, basic and mature working age.

The relevance of the topic is due to the urgent need for a broad theoretical consideration of the possibilities of understanding and reproducing text and for an experiment that investigates the question of text comprehension and reproduction. This paper aims to investigate the influence of age on text reproduction. An experiment was conducted with representatives of early, middle, and mature working age. The reading technique was used in the study. This study made it possible to trace how attentive the respondent is, what exactly he or she memorizes, and what difficulties he or she has.

During the experiment, participants had to answer questions after reading the text. The results of the experiment showed that the age parameter has a significant impact on text recall. In this experiment, 100 people of early working age, 100 people of prime working age, and 100 people of mature working age were interviewed.

The analysis allowed us to better understand the nature of text perception and reproduction in different age groups. All the results are contained in the text of this paper and illustrate the full picture of the development of psycholinguistic research.

Key words: memory, age, early working age, main working age, mature working age, text, psycholinguistics.

ДОДАТКИ

Додаток А

«— По-моєму , я впала з неба. Коли наступна станція?

— Не скажу точно. Тобі де виходити?

— Я заплуталася, зі мною щось ненормальне твориться.—Аліса починала боятися. Вже і давно пора було почати, видно, ситуація видалася настільки незвичною для простої урбанізованої молодой особи, що важко було реагувати на неї більш-менш адекватно.

В купе легенько постукали, і зайшла старша пані — напарниця хама-провідника, яка прийшла йому на зміну.

— Вам виходити через півгодини. Не забувайте речі. — І швидко вийшла.

Аліса вибігла за нею, і почуття страху поволі наповнювало її всю, від п'ят аж до кінчиків волосся.

— А що це за місто? Вибачте, може, це виглядає по-дурному, але дозвольте мені їхати далі. Я не хочу тут виходити.

— Мені ненормальних і без тебе хватає, — невдоволено відповіла стара провідниця. — Вийдеш, купиш білет, якщо встигнеш, знову сядеш. Інакше викличу ментів. Всьо понятно? — вона страшно вирячила свої вигорілі на сонці за довге одноманітне життя очі і перед носом зачинила двері службового купе.

— Курва мать, — прошипіла Аліса. — Курва ваша була мать! — на цей раз голосно сказала вона в бік зачинених дверей, за якими зі свистом хропів провідник-хам і де зникла хамка його напарниця. Вона підбігла до розкладу руху поїздів, але на стіні висів розклад із зовсім інакшим маршрутом, що часто

буває на наших залізницях. Вона зайшла до купе — дядько знову був повернутий, але цього разу спиною до стіни, і дивився в темноту — деś під стіл. Видно, там знаходився новий об'єкт його уваги, і набагато цікавіший, ніж те, що його оточувало. Аліса мала із собою маленьку сумочку, в якій носила речі як життєво-необхідні, так і цілковито непотрібні одночасно, як і будь-яка подібна інша дівчина в іншій подібній сумочці. Вона відкрила її і висипала на стіл усе, що там було. Дядько, що лежав і дивився під стіл, якби був котом, то повів би вухом у бік звуку падаючих на столик предметів, але він не був котом і вухо залишилося на місці.

— Гроші вкрали?-запитав він з надією.

— Не забудь голову, як будеш виходити, в'їдливо сказала Аліса і, згорнувши все назад, вийшла з купе. Поїзд зупинився — вона зіскочила на перон і побігла в напрямку станції, щоби купити квиток до кінцевого пункту. Перон був старий і неосвітлений. Калюжі стояли тут навіть тоді, коли декілька днів світило сонце, а в повітрі чувся специфічний запах залізничного гару, яким дихають тепловози. До будинку залишилося метрів сорок, Аліса побігла швидше. Вона з розбігу штовхнула важкі входні двері й очима знайшла касу. За вікном сидів персонаж, який у старих совкових фільмах обов'язково грав би бухгалтера. Крутенькі окуляри на носі, біла заяложена біля ший сорочка і нарукавники колись сірого, а тепер брудно-сірого кольору. Він глянув на неї з-над окулярів і з нецікавістю запитав:

— Що вам?

— Мені квиток до кінця — на цей поїзд, який стоїть на пероні. І, будь ласка, скорше. Він зараз відходить.

— Взагалі я не маю права давати квитки на поїзд, який вже стоїть. Це прохідний, і продаж закінчується за п'ять хвилин до прибуття. Але сьогодні переводять стрілку на годину назад, і я маю право це зробити. Вам який? Купе чи плацкарт?

— Всьо одно, тільки скоріше. — Аліса нервово перебирала ногами й руками.

— Прошу-купейний. З вас тридцять разів оббігти будинок вокзалу.

— Не поняла, куда бігти? — в істеричі закричала Аліса.

— Візьміть гроші, — вона відкрила сумку й кинула у віконце банкноту в п'ятдесят гривень.

— Гроші в нас не ходять. Кожна людина, яка щось продає, має право замовити від покупця будь-яку дію взамін.» [Кузьменко А. 2006]

Додаток Б

1. Які професії були згадані в уривку?
2. Чому Аліса назвали мати провідниці курвою?
3. Яка ціна була за квиток на поїзд?
4. Завдяки чому касир погодився продати квиток?
5. Який спосіб оплати був в цьому місті?
6. З якою твариною було порівняно сусіда Аліси по купе?
7. Чому Алісі треба було вийти?
8. Як виглядав касир?
9. Чому Алісу назвали ненормальною?
10. Коли мала виходити Аліса?